ਸਹਿਜ ਦੀ ਸੌਗ਼ਾਤ

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ

ਸਹਿਜ ਦੀ ਸੌਗ਼ਾਤ

ਸਹਿਜ ਦੀ ਸੌਗ਼ਾਤ

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ

ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:
ਜੇ.ਸੀ.ਸੇਠੀ, ਸੈਕਟਰੀ
ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ
ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬ 143 204

© 2014 ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ
ਸਭ ਅਧਿਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ

ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕਰਨ 2014

ਛਾਪਕ: ਰੈਪਲਿਕਾ ਪ੍ਰੈੱਸ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟੇਡ

Translated from the English language edition 'Equilibrium of Love'
© Radha Soami Satsang Beas

Published by:
J. C. Sethi, Secretary
Radha Soami Satsang Beas
Dera Baba Jaimal Singh
Punjab 143 204, India

© 2014 Radha Soami Satsang Beas
All rights reserved

First edition 2014

21 20 19 18 17 16 15 14 8 7 6 5 4 3 2 1

ISBN 978-81-8466-313-6

Printed in India by: Replika Press Pvt. Ltd.

ਵਿਸ਼ੇ-ਸੂਚੀ

ix ਬਿਆਸ ਦੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ

xi ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ~ *1*

ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ~ *17*

ਡੇਰਾ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ~ *47*

48 ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਮਦ

70 ਸਤਿਸੰਗ

90 ਭੋਜਨ

142 ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਹਰ ਸੁਖ-ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ~ *175*

176 ਸੇਵਾਦਾਰ

186 ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ

222 ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਗਾਥਾ ਜਾਰੀ ਹੈ ~ *297*

"ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਮੋ ਦੇਣਾ ਹੀ
ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਉੱਤਮ ਸਾਧਨ ਹੈ।"

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ

ਬਿਆਸ ਦੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ

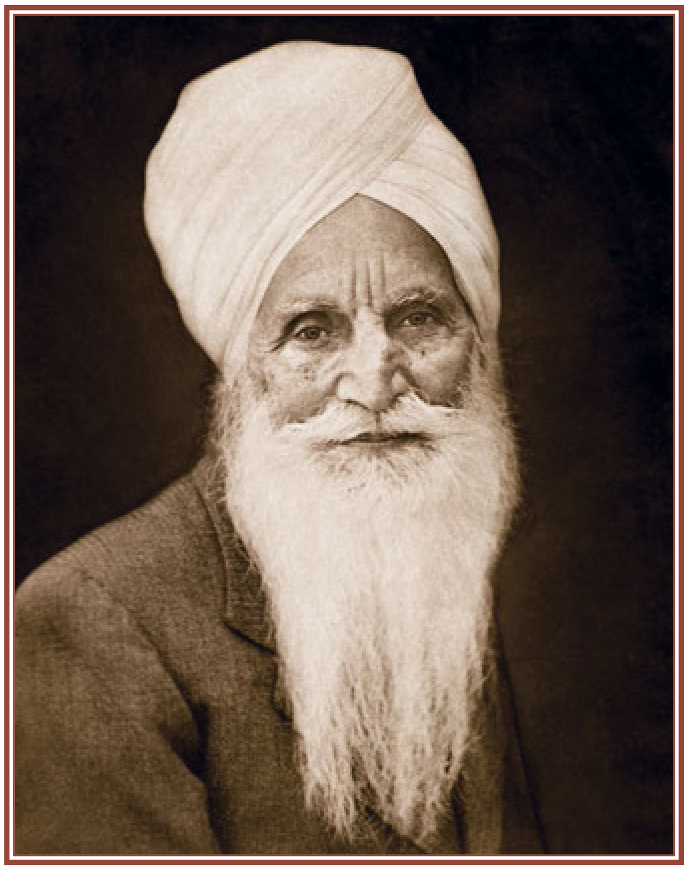

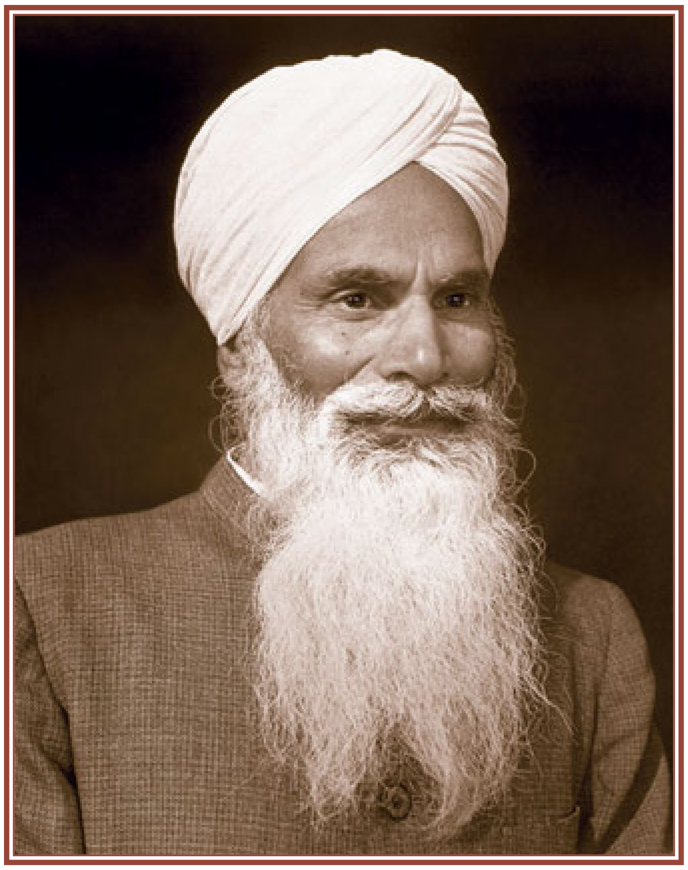

ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ 1903 ਤੋਂ 1948 ਤਕ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਆਪ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਮਿਲਟਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕੋਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਡੇਰਾ ਬਿਆਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਸਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਆਪ ਨੇ ਰੱਖੀ। ਆਪ ਨੇ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਖੂਹ ਖੁਦਵਾਇਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਝੌਂਪੜੀ ਤੋਂ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 1948 ਤੋਂ 1951 ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਆਪ ਰਸਾਇਣ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਕੈਮਿਸਟਰੀ) ਦੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਔਹਦੇ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਆਪ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਪਰ ਆਪ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ, ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਦਇਆ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਾਰਨ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

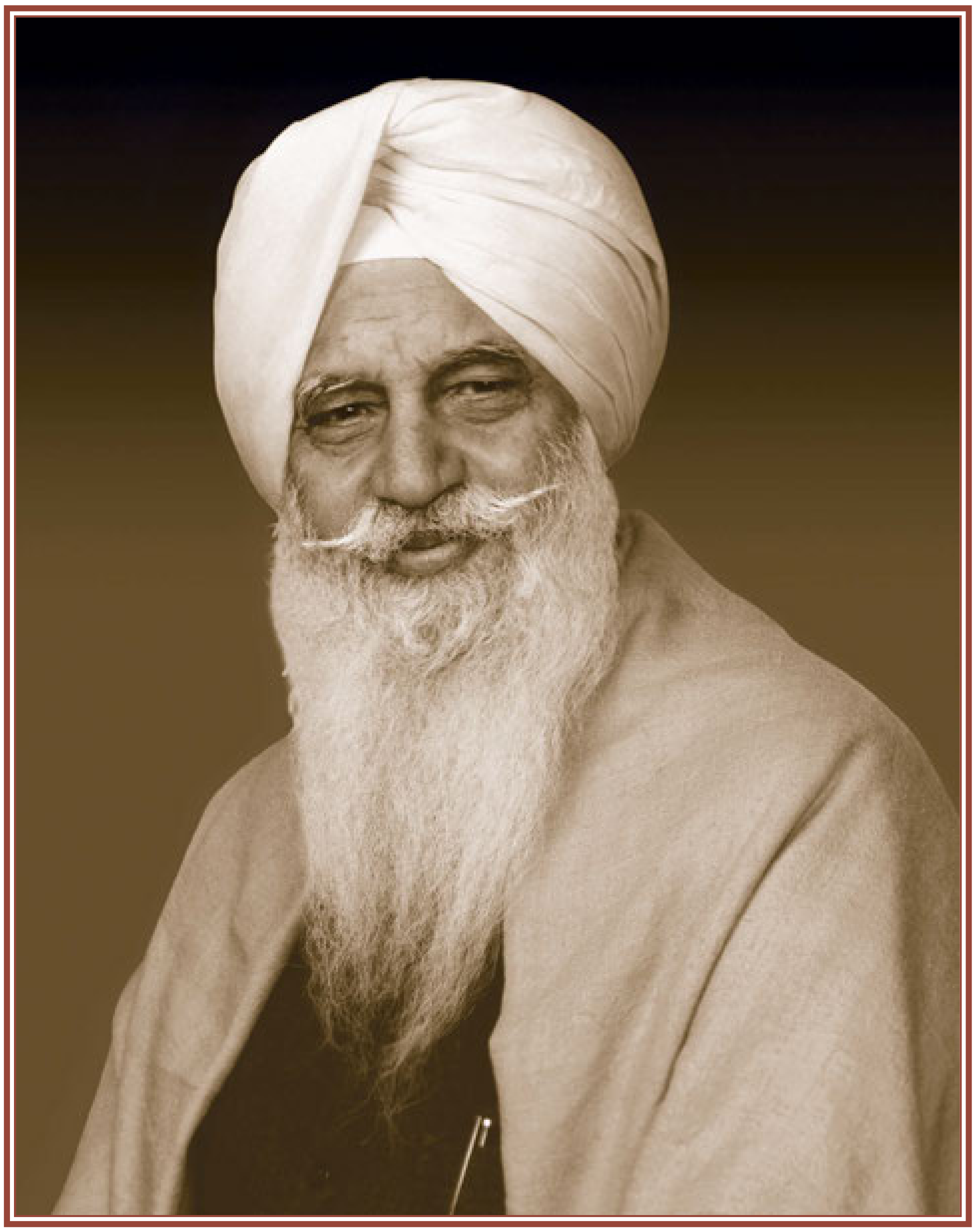

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 1951 ਤੋਂ 1990 ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਆਪ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਇਕ ਛੋਟੀ-ਜਿਹੀ ਬਸਤੀ ਤੋਂ ਇਕ ਵੱਡੇ ਕਸਬੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਇਕ ਕੁਸ਼ਲ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੰਪਤੀ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁੰਤਕਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਹੀ ਡੇਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ

ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ ਦੀ 11ਅਕਤੂਬਰ, 1957 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਕ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਹੋਈ। ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ੁਦ ਵਕੀਲ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਥਾਂ, ਇਕ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਹਾਰਿਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਨੂੰਨੀ ਮਾਣਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਰੀ ਸੰਪਤੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ—ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਸੰਰੱਖਿਅਕ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਸਮਿਤੀ ਨੇ ਸੰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ-ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਗਈ।

'ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸ੍ਵਰਗ' ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਰੱਖਿਅਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਉਹ ਸਦਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ, ਡੇਰੇ ਦੇ ਟ੍ਰਸਟ ਨੂੰ ਕਨੂੰਨੀ ਮਾਣਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਕੁਝ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਵਕਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਵਕਤ ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸਤਿਸੰਗ ਬਿਆਸ ਦਾ ਮੁੱਖ-ਦਫ਼ਤਰ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇਕ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸਹਾਇਕ-ਮੁਖੀ ਹੈ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯਮਤ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਬੁਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਚੀ-ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਬੁਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਲੰਮੇ-ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ—ਸਤਿਸੰਗ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਦਾਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸੈਕਟਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਬੰਧ-ਸਮਿਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹੋ ਸਮਿਤੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ-ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ, ਦੂਸਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਰੇਟ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਖ਼ਾਸ ਰਿਆਇਤ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ। ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਹਤ ਦੀ ਮੁਨਾਸਬ ਦੇਖ-ਭਾਲ, ਸਿੱਖਿਆ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ੇ।

ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਗ-ਭਗ 5000 ਸਤਿਸੰਗ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਤਿਸੰਗ ਕੇਂਦਰ ਵਿਭਾਗ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਏਰੀਏ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—ਜ਼ੋਨਲ ਏਰੀਆ, ਰੀਜਨਲ ਏਰੀਆ ਅਤੇ ਲੋਕਲ ਸੈਂਟਰ। ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 90 ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਸਮਿਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਥਾਪੇ ਗਏ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਭਾਗ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਤਿਸੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਗਤੀ-ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵਿਭਾਗ ਇਹ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਣ।

ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ, ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ, ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥ-ਰਹਿਤ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ।

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

"ਜਿੱਥੇ ਸੰਗਤ ਹੈ, ਓਥੇ ਹੀ ਡੇਰਾ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇੱਟਾਂ, ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ; ਡੇਰਾ ਪਰਮ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਲ-ਮਾਲਕ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਹੈ ਤਾਂ ਡੇਰਾ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਕੁਝ ਮਕਾਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਬਸਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਡੇਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਸੀ ਤਾਲ-ਮੇਲ, ਆਪਸੀ ਸਦ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਹੈ। ਇਹੋ ਅਸਲ ਡੇਰਾ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਅਜਿਹਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਏਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਸਭ ਲੋਕ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਆਰਥ-ਰਹਿਤ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡੇਰਾ ਇਕ ਸਥਾਨ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਧਾਰਨਾ ਜਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਵੀ ਹੈ; ਇਹ ਇਕ ਮਨੋ-ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ 24 ਘੰਟੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਏਦਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸੱਚੀ ਲੋਚਾ ਹੈ।

ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਮੁਖੀ ਹਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਲਈ 'ਆਸ਼ਰਮ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਏਕਾਂਤ-ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਡੇਰਾ ਇਕ ਪੂਰਾ ਕਸਬਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਪੂਰਵ-ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਿਥੀਆਂ ਉੱਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਨ, ਨਾਮ-ਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੁਖ-ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਦਾ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਿਆ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਫ਼ਿਕਰੀ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ-ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਰੂਹਾਨੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਖ਼ਰਚੇ ਉੱਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵੀ ਹੈ।

ਸਕੂਟਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋ ਰਹੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਕਿੰਗ, ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਸਥਾਨ, ਸ਼ੌਚਾਲਿਆਂ, ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਊਰਜਾ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਕਰਨਾ, ਸਥਾਨਕ ਪੌਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਲੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ, ਸਫ਼ਾਈ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਕੂੜੇ-ਕਚਰੇ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਦੀ ਪਰਕਿਰਿਆ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਭਵਨ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਟਾਈਲਾਂ, ਇੱਟਾਂ, ਰੇਲਿੰਗ, ਖਿੜਕੀਆਂ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਆਦਿ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਡੇਰੇ ਦੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸਮਰਪਤ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਇਸ ਲਾਸਾਨੀ ਕਾਲੋਨੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਕਰਤਵ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਡੇਰਾ ਲਗ-ਪਗ 1900 ਏਕੜ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 1250 ਏਕੜ ਭੂਮੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗ-ਪਗ 7000 ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1500 ਸੇਵਾਦਾਰ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ) ਸਾਲ-ਭਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰ ਸਾਲ 19 ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਐਤਵਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਡੇਰੇ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਇਕ-ਦਮ ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਤਕ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਏਥੇ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵੀ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ, ਕਿਸਾਨ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ, ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਵਪਾਰੀ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਵਿਅਕਤੀ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਦਿ ਸਭ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ, ਜਵਾਨ, ਇਸਤਰੀ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਮਲੀ ਤੌਰ ’ਤੇ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਬਦਲਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ’ਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਕੰਮ-ਧੰਦੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ-ਪੂਰਵਕ ਏਥੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਬੀਬੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੈਂਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੜਕ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰ ਇੱਕੋ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਰਬੋਤਮ ਰੂਹਾਨੀ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਢਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੰਤ-ਜਨ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਸਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਸੁਆਣੀ ਸੜਕ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੇਤ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਚੁੱਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਲੋਕ ਧਨ, ਅਨਾਜ ਜਿਵੇਂ ਚੌਲ, ਕਣਕ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਟ੍ਰੈਕਟਰ, ਟ੍ਰਾਲੀਆਂ ਆਦਿ ਵੀ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਧਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੰਨਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਕਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇਕ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਖ਼ੈਰੈਤੀ ਅਦਾਰਾ (Charitable Society) ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭੋਜਨ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ, ਸਗੋਂ ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਲਈ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੇਵਾ-ਭੇਟਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ; ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਧਨ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ।

ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ।

ਡੇਰਾ : ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜੀਂਦੀ–ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ

ਏਥੇ ਆਏ ਲੋਕ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਜਿਸ ਲਈ ਡੇਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਡੇਰਾ ਆਪਣੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਡੇਰਾ-ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਾਰਤਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਏਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਲਗ-ਪਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਸੁਚੱਜੀ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾ, ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਸਤਿਸੰਗ-ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਰੀ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੌੜੀਆਂ, ਖਿੱਚ ਭਰੀਆਂ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਟ-ਪਾਥ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਮਰਥ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵੱਲ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਡੇਰਾ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਬੀਬੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਇਕੱਲੀ ਘੁੰਮ-ਫਿਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਗਸ਼ਤ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹਨ: ਏਥੋਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੀ ਸਫ਼ਾਈ, ਡੇਰੇ ਦਾ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਜਾਂ ਭਵਨ-ਨਿਰਮਾਣ ਕਲਾ ਅਤੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਪਰਕਿਰਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਨੁਪਮ ਸੁੰਦਰਤਾ। ਡੇਰਾ ਅਜਿਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਥਾਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਖਿੱਚ ਵੀ ਹੈ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੂੜਾ-ਕਚਰਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਏਥੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਬਗ਼ੀਚੇ, ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲ, ਬਿਰਛ, ਝਾੜੀਆਂ (ਡੇਰੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਉਗਾਏ ਗਏ) ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਏਨਾ ਮਨਮੋਹਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਏਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡ-ਕੁੱਦ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਪੀਣ ਲਈ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਉੱਡਦੀ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਠੰਡਕ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿੱਘ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਦੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ-ਰੂਪ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

LANG
SANTA CRUZ
PRINT

ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਖ਼ਾਸ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਏਥੋਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਸੰਜਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ-ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਭੋਜਨ ਪਰੋਸੇ ਜਾਣ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਤਾਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਜਾਂ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਪੂਰੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਰ ਜਾਂ ਸਕੂਟਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਰਨ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਂਦਾ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਾਈਕਲ-ਸੁਆਰ ਅਤੇ ਰਿਕਸ਼ਾ ਵਾਲੇ ਵੀ ਘੰਟੀ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਂਦੇ। ਸੰਗਤ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹਰ ਕਾਰਜ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਤਿਸੰਗ ਠੀਕ ਵਕਤ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਟਾਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸਟਾਲ ਉੱਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਸੈਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਤਸੁਕਤਾ-ਪੂਰਵਕ ਪੰਡਾਲ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਹਰ ਛੋਟੀ-ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਝਲਕ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਰਵਾਰ, ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਵਿਚ ਭੁੰਜੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ-ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ? ਸਮਾਨ ਬਿਸਤਰਾ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ-ਪੈਸਾ ਕੈਸ਼-ਡਿਪਾਜ਼ਿਟ ਕਾਊਂਟਰ 'ਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਜਾਂ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਖੋਜੀ, ਸੰਤ-ਮਤ ਜਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮਾਰਗ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹਦੇ ਲਈ ਏਥੇ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਖੋਜ-ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਉਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹੋਣਗੇ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਨੂੰ ਅਰਾਮਦੇਹ ਅਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਨੇਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਡੇਰਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੀ-ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਏਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਨ ਲਈ, ਡੇਰੇ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ, ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਵਿਚ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ, ਸਟਾਲ ਤੋਂ ਫਲ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ ਜਾਂ ਚਾਹ ਪੀਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੰਤਮਤ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਡੇਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੂਲ-ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਣ।

ਸੇਵਾਦਾਰ ਡੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ।

राष्ट्रीय अन्तरराष्ट्रीय
LOCAL-STD-ISD-FAX
STD
SERVICE
555
Becosules

ਬਿਆਸ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ।

ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲ

“ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰੇਮ, ਸੇਵਾ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਉੱਤੇ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗ਼ਰੀਬ, ਔਰਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਰਦ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਏਥੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ-ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਡੇਰਾ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ, ਹਰ ਸਤਿਸੰਗੀ ਦਾ ਹੈ।”

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲ

ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਿਆਸ ਦੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਖੋਜੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦੇ ਗਹਿਮਾ-ਗਹਿਮੀ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਸੁੰਨਸਾਨ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਤੇ ਹੋਈ। ਏਥੇ ਇਕ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਇਕੱਲੇ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਭਜਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (1839-1903) ਸਨ, ਜੋ ਆਗਰੇ ਦੇ ਪਰਮ-ਸੰਤ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਕਿਨਾਰੇ ’ਤੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਏਥੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਨ 1870 ਤੋਂ 1880 ਤਕ ਇਹ ਸਥਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁੰਨਸਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਏਥੇ ਕੋਈ ਆਵਾਜਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਰਾ ਜੰਗਲ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੰਡਿਆਲੀ ਕਿੱਕਰ ਦੇ ਰੁੱਖ, ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ, ਡੂੰਘੇ ਖੱਡ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬੇ ਸਨ। ਏਥੇ ਸੱਪ, ਠੂਹੇਂ, ਗਿੱਦੜ, ਚੀਲਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਖੁਲ੍ਹੇਆਮ ਘੁੰਮਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਏਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਏਥੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਏਕਾਂਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। 1889 ਈ. ਵਿਚ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਘਾਸ-ਫੂਸ ਦੀ ਛੱਤ ਵਾਲੀ ਇਕ ਕੱਚੀ ਕੋਠੜੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਬਾਅਦ 1894 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮਦਾਨ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਹੜੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਬਣੇ। ਆਪ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਪੀਣ ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਲਗ-ਪਗ ਇਕ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਖੂਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਖੂਹ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ਰਮਾਇਆ, “ਠੀਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਨਾਲ ਬੱਝਾਂਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਝ ਜਾਵੋਗੇ।”

ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖੂਹ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਹੀ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਖੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ 1940 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਸਥਾਨ

ਸੰਨ 1898 ਵਿਚ ਖੂਹ ਬਣਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (ਹੇਠਾਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ) ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਇਕ ਕਮਰਾ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਾਰਸ਼ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਹਿਲੋਂ 30×15 ਫ਼ੁੱਟ ਦਾ ਇਕ ਕਮਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ-ਸੱਠ ਲੋਕ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮਰਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਰਦਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਕੁਝ ਕਮਰੇ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰ ਸਕਣ। ਜਦੋਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਘਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1903 ਵਿਚ ਚੋਲਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ 2000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ 150 ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇਕ ਛੋਟਾ ਹਾਲ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਦੋਂ ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਧ ਸੰਗਤ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਘਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕ ਬਰਾਮਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖੂਹ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਸਤਿਸੰਗ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦਾ ਫੈਲਾਓ ਸਿਰਫ਼ ਖੂਹ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਇਮਾਰਤਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੇ ਬਣਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਵਕਤ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ, ਜੋ ਅੱਜ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧ ਜਿਗਿਆਸੂ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਇਕ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੇਰੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਏਥੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਵੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਛੋਟੇ ਪੈ ਗਏ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਿਸ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੰਗਤ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਛੋਟਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਰਦੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਆਖ਼ਿਰ 1934 ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਮੱਧਕਾਲ ਦੀ ਲੋਕ-ਪਿਆਰੀ ਭਵਨ-ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਇਸ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ, ਕਈ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਸਨ, ਕਈ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਏ, ਪਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਖ਼ੁਦ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਇਸ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਭਵਨ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ 'T' ਅੱਖਰ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਜਦੋਂ ਉਹ 'T' ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੇ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਤਾਂ ਤਿੰਨੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਣ।

ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਬਿਲਕੁਲ ਸਧਾਰਨ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਕੋਈ ਕਿੰਗਰੇ ਜਾਂ ਮੀਨਾਰ ਆਦਿ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ।

ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ 1984 ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਚੌਖਟਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਕ ਵੱਡਾ ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼ ਸ਼ੈੱਡ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਫ਼ਰਸ਼ ਕੱਚਾ ਸੀ, ਛੱਤ ਹਲਕੀ-ਫੁਲਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਅੱਧੀਆਂ-ਅੱਧੀਆਂ ਜਾਲੀਦਾਰ ਕੰਧਾਂ ਸਨ। ਖ਼ਰਾਬ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਇਸ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ 90,000 ਲੋਕ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਸੰਨ 1990 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਢਲਾਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੈੱਡ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਈ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜੇ ਇਸ ਸ਼ੈੱਡ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਗ-ਪਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। (ਸ਼ੈੱਡ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲਗ-ਪਗ ਸੱਤ ਤੋਂ ਅੱਠ ਲੱਖ ਤਕ ਦੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।)

ਉੱਪਰ: ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ 55 x 20 ਫੁੱਟ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ-ਘਰ ਜਿਸ ਵਿਚ 150 ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ।
ਹੇਠਾਂ: ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਜਿਹੜਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛੋਟਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਉੱਪਰ: 1936 ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸਮੇਂ।
ਹੇਠਾਂ: ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ।

ਫਿਰ ਏਥੇ ਵੱਡਾ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ 2,200 ਲੋਕ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ 1937 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਮਾਹਵਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਆਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਵਾਂ ਹਾਲ ਵੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਛੋਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ; ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਹਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਕ ਵਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਲਾ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਾਰਸ਼ ਅਤੇ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਹੋ ਸਕੇ।

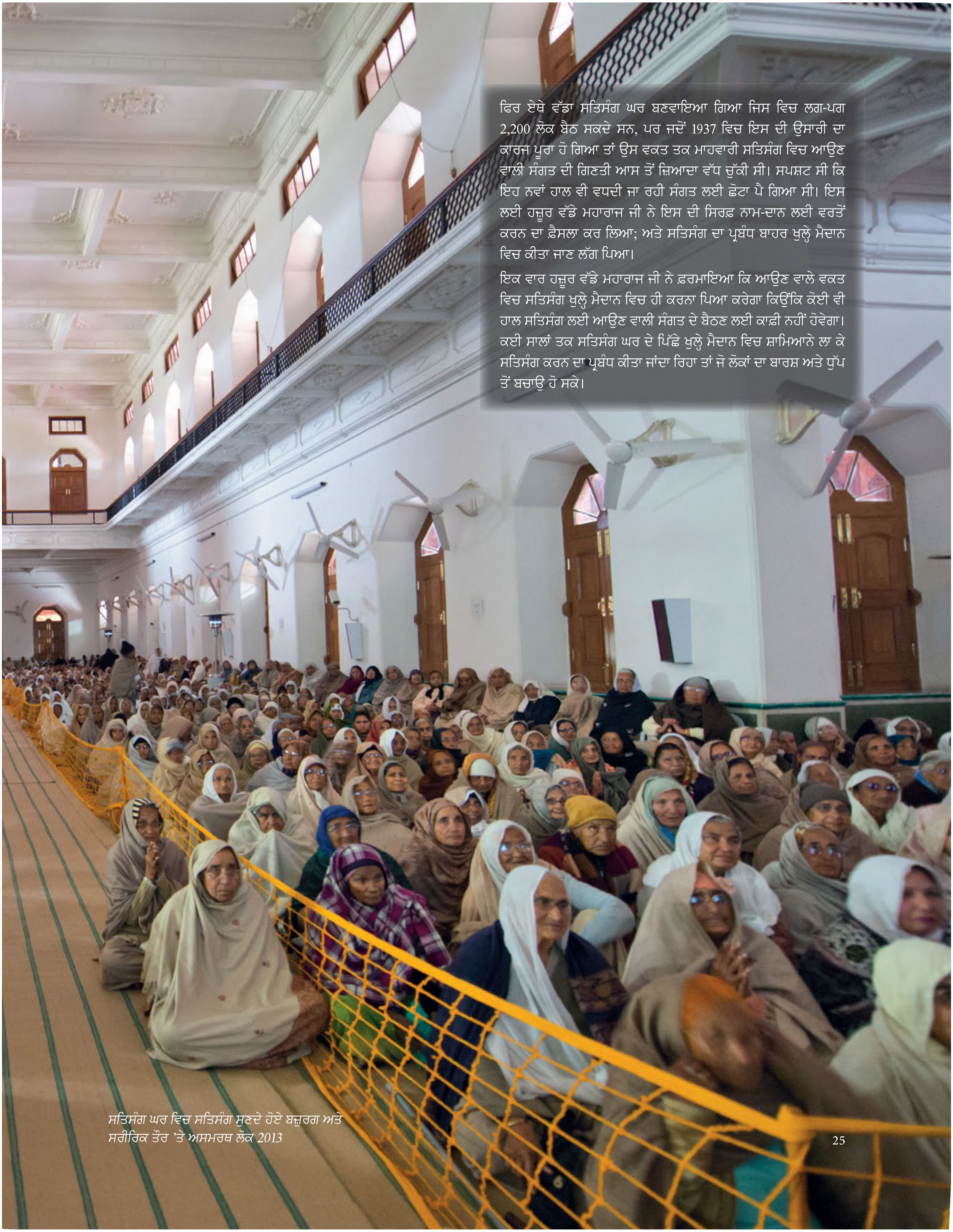

ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਮਰਥ ਲੋਕ 2013

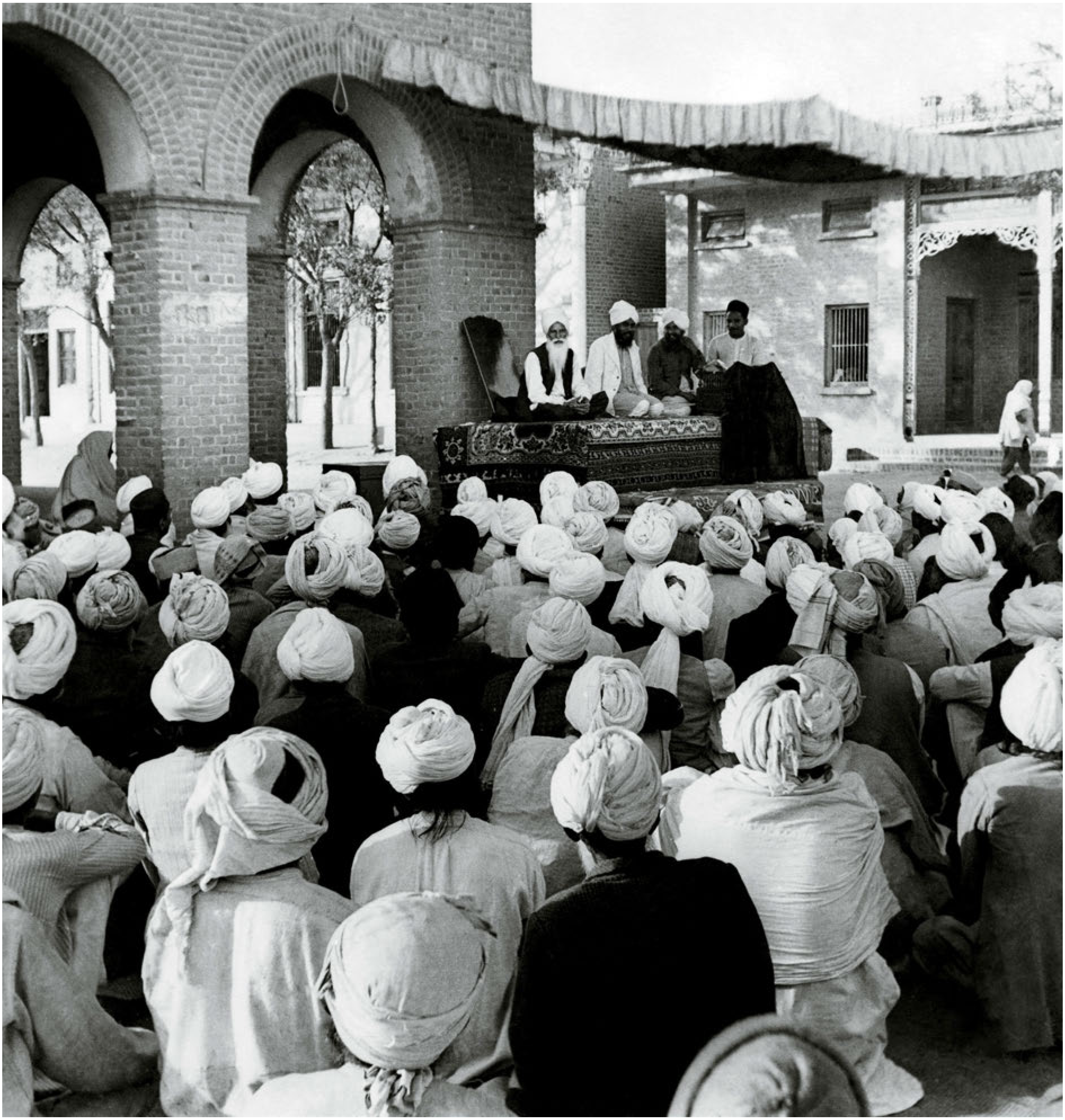

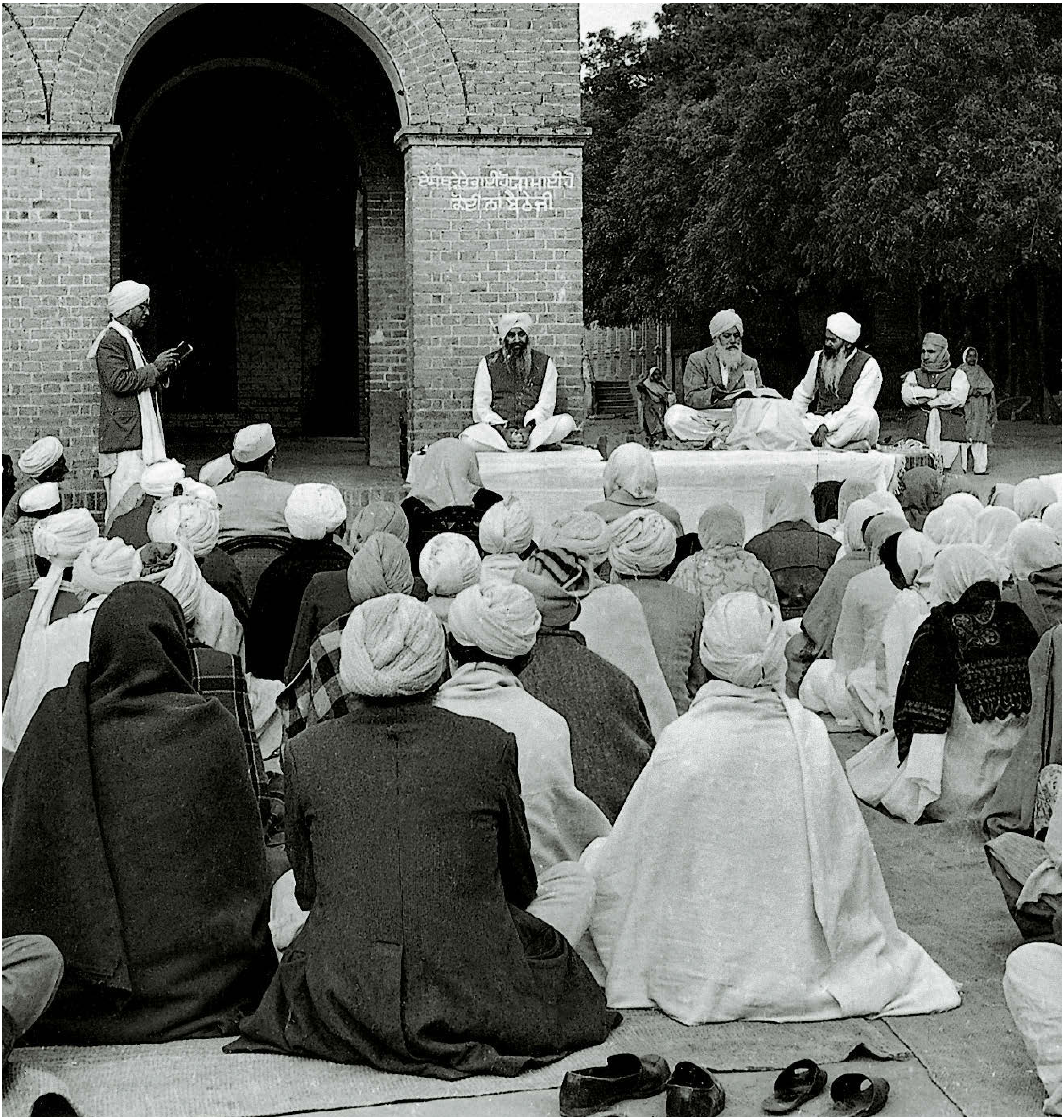

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ 1940 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਬਰਾਮਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
ਉੱਪਰ: ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਉਸੇ ਥਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸੰਗਤ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਨ ਲਈ ਆਈ ਸੰਗਤ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1890 ਈ. ਵਿਚ ਏਥੇ ਲੰਗਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਤੋਂ ਹੀ ਏਥੇ ਲੰਗਰ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾਲ, ਸਬਜ਼ੀ ਅਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਆਦਿ, ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਵੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਦੀ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਲੰਗਰ ਲਈ ਰੁਪਿਆ-ਪੈਸਾ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਖੁੱਟ ਹੈ।'

ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਭੋਜਨ ਭੱਠੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਪਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਲੈਂਪਾਂ ਬਾਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦਾਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੜ੍ਹਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਲੋਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਲਗ-ਪਗ 100 ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 30,000 ਤਕ ਵੱਧ ਗਈ। ਸੰਗਤ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧਦੀ ਗਈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਘੱਟ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੰਗਰ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। 1950 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 50,000 ਤਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਕ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 3 ਤੋਂ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਹੀ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਲੰਗਰ 24 ਘੰਟੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਤ ਸਿੰਘ (1948-1951) ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਹਿਲੋਂ ਜਿਹੀ ਹੀ ਰਹੀ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸੰਨ 1951 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਦਲਾਓ ਕਰਨੇ ਪਏ। (ਅੱਜ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ 50,000 ਵਿਅਕਤੀ ਇਕੱਠੇ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।)

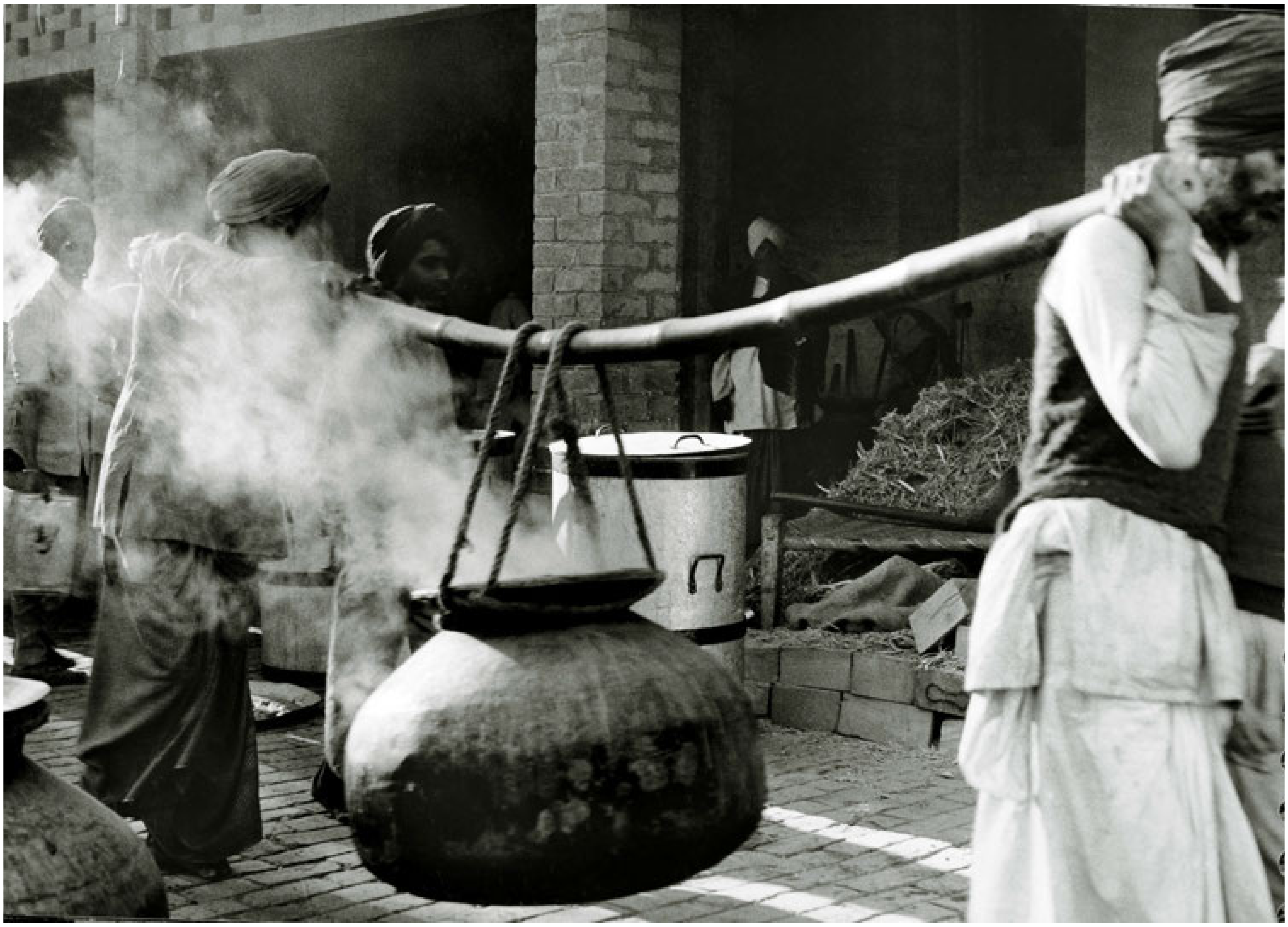

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ।
ਉੱਪਰ: ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਦੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਕਾਰਨ ਆਪ ਰਾਤ 2:30 ਵਜੇ ਤਕ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਖਾਣਾ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਖਾਣੇ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਰਾਤ ਦੇ 2 ਜਾਂ 3 ਵਜੇ ਤਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ, "1955 ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਇੱਕੋ ਛੋਟਾ-ਜਿਹਾ ਗੇਟ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਦੇ ਜਨਮ-ਦਿਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਉੱਤੇ 2 ਲੱਖ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸੰਗਤ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਏਨੀ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਤਕ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਨਾਲ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।"

ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਦਾ ਏਨਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 20,000 ਲੋਕ ਇਕੋ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕਣ ਅਤੇ 50,000 ਤਕ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪੰਗਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖੁਆਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਵਕਤ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਲੰਗਰ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਪਾਸੇ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਧਸੀ ਹੋਈ ਦਲਦਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਲੰਗਰ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਈਆਂ ਭਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਪੱਧਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਸਮਿਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਈਆਂ ਬਹੁਤ ਚੌੜੀਆਂ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨਾ ਅਸਾਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਬੰਧ-ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਿਚ 10 ਤੋਂ 12 ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ 10 ਸਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲੱਗ ਜਾਣ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕੇਗੀ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਕਾਰਜ ਨੂੰ 'ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਖ਼ਾਲੀ ਟੋਕਰੀ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ, ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖਾਈ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਵੇਰੇ, ਸ਼ਾਮ ਦੋ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ 10,000 ਤਕ ਸੰਗਤ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟਿੱਲੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਖਾਈਆਂ ਪੱਧਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈਆਂ। ਬੱਚੇ-ਬੁੱਢੇ, ਅਮੀਰ-ਗ਼ਰੀਬ, ਤਾਕਤਵਰ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਜਿਗਿਆਸੂ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ, ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਬਣ ਗਈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦਸ ਲੱਖ ਕਿਊਬਿਕ ਫ਼ੁੱਟ ਮਿੱਟੀ ਭਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਫਲ-ਰੂਪ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲੰਗਰ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਖਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਰਸਤਾ ਬਦਲ ਲੈਣ ਨਾਲ ਖਾਲੀ ਹੋਈ ਦਲਦਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਭਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਪਕਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।

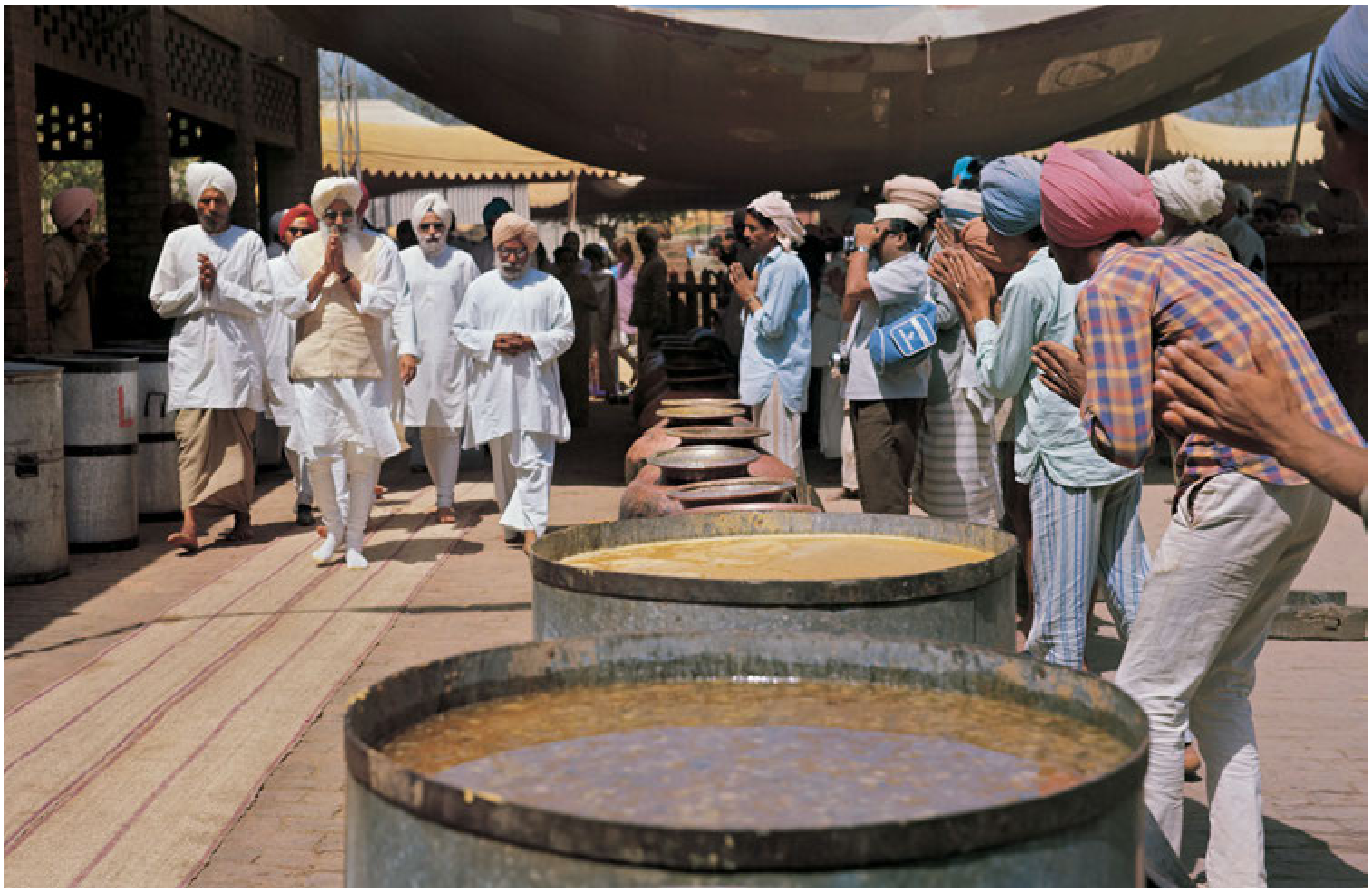

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ: ਲੰਗਰ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ ਖਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭਰਦੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਸਮਿਤੀ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਠਨਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਆਖ਼ਰ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹਾਂ? ਅਸੀਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਹੀਏ, 'ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖੁਆ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਨਾ ਆਇਆ ਕਰੋ।' ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖੁਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਦਇਆ-ਮਿਹਰ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਓ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਬਦਲਾਓ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਦਲਾਓ ਸਿਰਫ਼ ਡੇਰੇ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਸੰਤਾਂ-ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।

ਲੰਗਰ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਭ ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ) ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਾਤੀ-ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੱਖ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵੱਖਰੀ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੀਵੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਏ। ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਰੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਫਲ-ਰੂਪ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲੰਗਰ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਕੁਝ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ, ਪਰ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਪਹਿਲੋਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਸਭ ਲਈ ਸਦਾ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ : ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਖਾਣੇ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
ਹੇਠਾਂ : ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸਭ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ।

34
35
36

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਸਹੂਲਤ

ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਿਆ।

ਜੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਡੇਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਬਾਅਦ 1947 ਤੋਂ 1955 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੇ, ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਵੱਸ ਗਏ, ਏਥੇ ਹੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ। 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਆਤੰਕਵਾਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੜ੍ਹ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸੈਂਕੜੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਪਨਾਹ ਲਈ।

ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਣ ਲਈ ਬਰਾਮਦੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1900 ਈ. ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੋ ਮੰਜ਼ਲਾ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਜੋ 'ਨੌਂ ਕੋਠੜੀਆਂ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਿਚ ਪੰਜ ਅਤੇ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕੋਠੜੀਆਂ ਸਨ, ਹਰ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਛੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੌਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਕੇ ਦਸਵੀਂ ਕੋਠੜੀ ਵੀ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਹ ਛੋਟੀ-ਜਿਹੀ ਥਾਂ ਹੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਅਤੇ ਇਕ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਖੂਹ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਮੈਦਾਨ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਵੀ ਏਥੇ ਛੋਟੇ-ਜਿਹੇ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਭੁੰਜੇ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਸਨ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਲ ਵਾਲੀਆਂ ਲੈਂਪਾਂ ਅਤੇ ਮੋਮ-ਬੱਤੀਆਂ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਦਰਿਆ ਉੱਪਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਦਰਿਆ ਏਨਾ ਨੇੜੇ ਸੀ ਕਿ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਹਿ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂ-ਸ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਸੰਨ 1911 ਤੋਂ 1932 ਤਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਘਰ ਬਣਵਾਏ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਸਧਾਰਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਹਿਮਾਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠਹਿਰਦੇ ਸਨ।

ਨੌਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਬਣਵਾਈਆਂ ਸਨ।

ਪੁਰਾਣੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੀ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ।

ਵਿਰਾਸਤ ਵਾਲਾ ਚੌਂਕ

ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਬਣਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ। ਉਹ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ (ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਦੇ ਸਨ)। ਅੱਜ ਡੇਰੇ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਰੂਪ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਵੀ ਖ਼ੁਦ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਨ।

ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ 1916 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਖ਼ਰਚੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦੋ-ਮੰਜ਼ਲਾ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਵਨ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਗਈ ਬਲਕਿ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਇਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਰੀਡਿੰਗ-ਰੂਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਭੰਡਾਰ-ਘਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਅੱਜ-ਕਲ ਇਸ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਨ 1923 ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ 8×10 ਫੁੱਟ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਕ ਤਿੰਨ-ਮੰਜ਼ਲਾ ਕੋਠੀ ਬਣਵਾਈ, ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੋਂ ਬਣੇ ਖੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਠੀ 'ਵਿਰਾਸਤੀ ਚੌਕ' ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭਾਗ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਖੂਹ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸੰਨ 1930 ਤੋਂ 1940 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਰ ਬਣਵਾਏ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਨੇ ਇਕ ਬਸਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤ ਯਾਦ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ 'ਪੁਰਾਣਾ ਡੇਰਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ।

ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ।

ਵਿਰਾਸਤੀ ਚੌਕ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਾਨ ਦਾ ਅੱਜ ਦਾ ਸਰੂਪ।

ਖੂਹ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਸਤਿਸੰਗ-ਘਰ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਤਿਸੰਗ-ਘਰ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਡੇਰੇ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਗ, ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੀ, ਖੂਹ, ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਬਣਵਾਏ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ-ਪੂਰਵਕ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

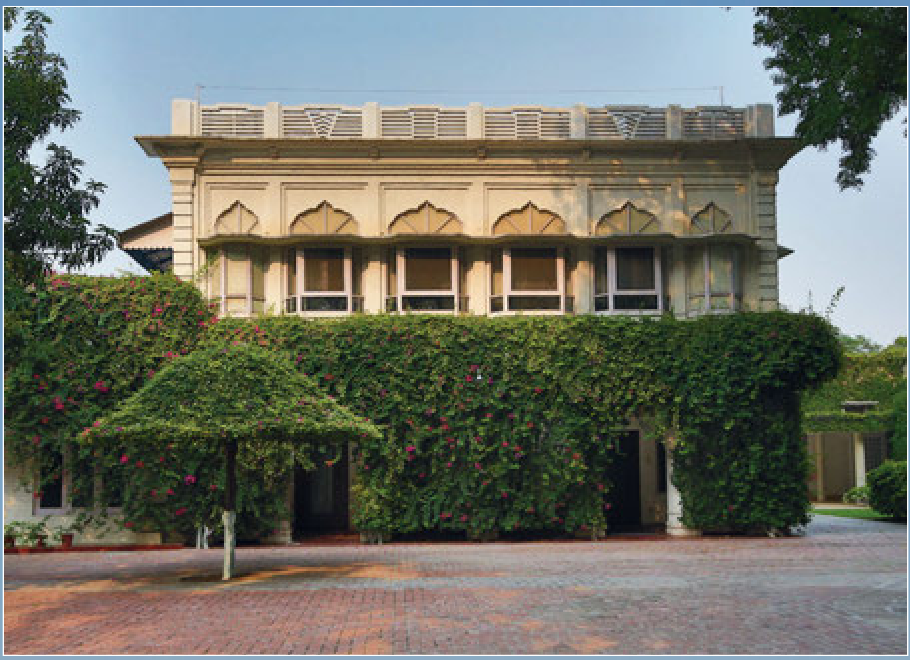

ਅਮਰੀਕਨ ਸਤਿਸੰਗੀ ਡਾ. ਜੂਲੀਅਨ ਜਾਨਸਨ ਲਈ 1930 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਘਰ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦਾ ਗੇਟ।

ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਧਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲੋਨੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੱਡਾਂ ਦੀ ਭਰਾਈ, ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨਾ, ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ (ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ, ਬਿਜਲੀ ਆਦਿ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਜੋ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਸੇਵਾ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੰਨ 1951 ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੇਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡੇਰੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰੂਪ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਜ-ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਨਿਰਮਾਣ-ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਡੇਰੇ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਡੇਰਾ ਇਕ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਕਸਬਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੋੜ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਏਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲਾਅਨ ਅਤੇ ਬਗ਼ੀਚੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਰੀ ਬਸਤੀ ਫੁੱਲਾਂ, ਪੌਦਿਆਂ, ਬਿਰਛਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀਆਂ-ਭਰੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਲਹਿਲਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਕਾਨਾਂ, ਦਫ਼ਤਰਾਂ, ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਅਰਾਮ ਲਈ ਛਾਇਆਦਾਰ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਕਿਰਤਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਏ ਗਏ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਵਕਤ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਏਥੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵੱਧ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਘਰ ਵੀ ਬਣਵਾਏ ਗਏ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਜ਼ੂਰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ 1950 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਰ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕੋ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਸੀ।

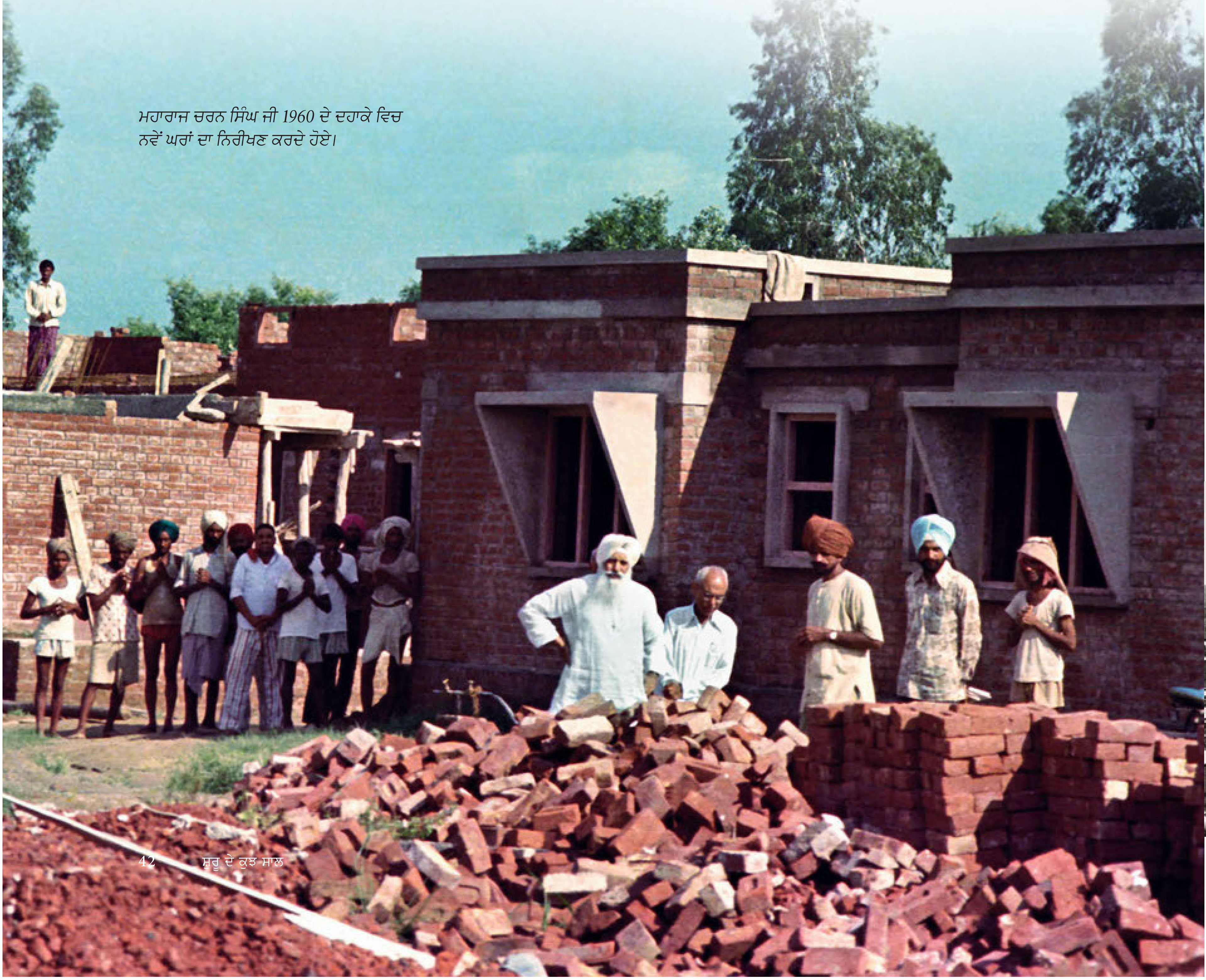

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਘਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਘਟ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ; ਪਾਣੀ ਲਈ ਟੂਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਵੇਰ-ਸਾਰ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 1955 ਦੇ ਨੇੜੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਸਾਊਥ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਤੋਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੱਧ ਜਿਗਿਆਸੂ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। 1965 ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਰਕਿਰਤਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਛੱਤੀ ਕਮਰੇ ਸਨ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਥਰੂਮ ਵੀ ਸੀ। ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹਾਲ, ਮੀਟਿੰਗ-ਰੂਮ, ਦਫ਼ਤਰ ਅਤੇ ਧੋਬੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ, ਸ਼ੈੱਡ, ਸਰਾਵਾਂ, ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਬਗ਼ੈਰ ਰੁਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਨਾਮ-ਮਾਤਰ ਸਹੂਲਤ ਸੀ। ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਬੋੜ੍ਹ ਦੇ ਬਿਰਛ ਹੇਠ ਕੁਝ ਮੇਜ਼, ਕੁਰਸੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਗੈਸਟ-ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਡੇਰਾ-ਨਿਵਾਸੀ ਦੇ ਘਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਕਿਸੇ ਬਰਾਮਦੇ, ਫੁੱਟ-ਪਾਥ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ’ਤੇ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਦਫ਼ਤਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ 24 ਘੰਟੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੇ ਅਤੇ ਨੇਮ-ਪੂਰਵਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਹੁਣ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਏਥੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ’ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਿੱਛੇ ਮੰਤਵ ਅੱਜ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੀ—ਸੰਗਤ ਦੇ ਅਰਾਮ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਏਥੇ ਆਏ ਲੋਕ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰੂਹਾਨੀ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਣ।

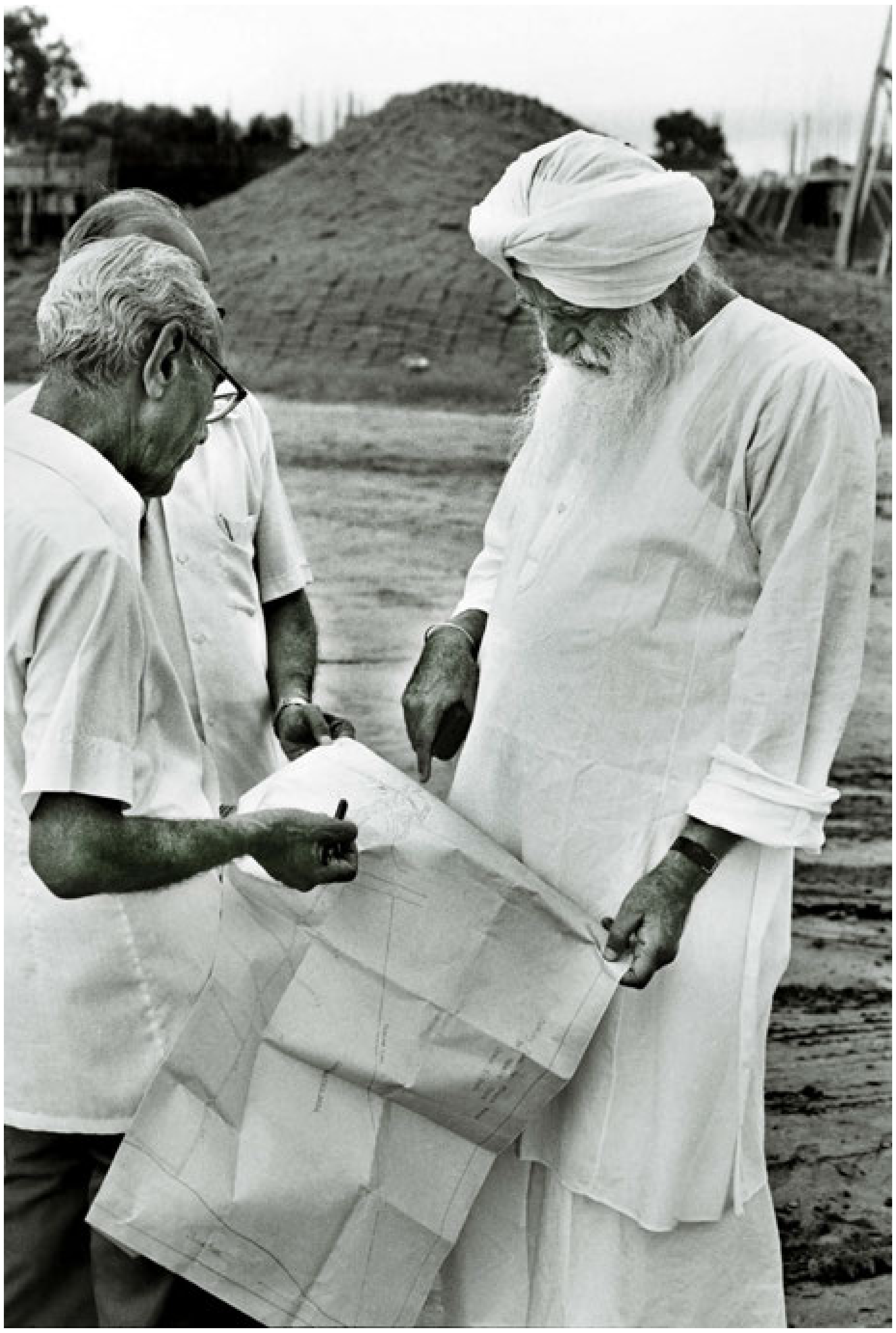

ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ।

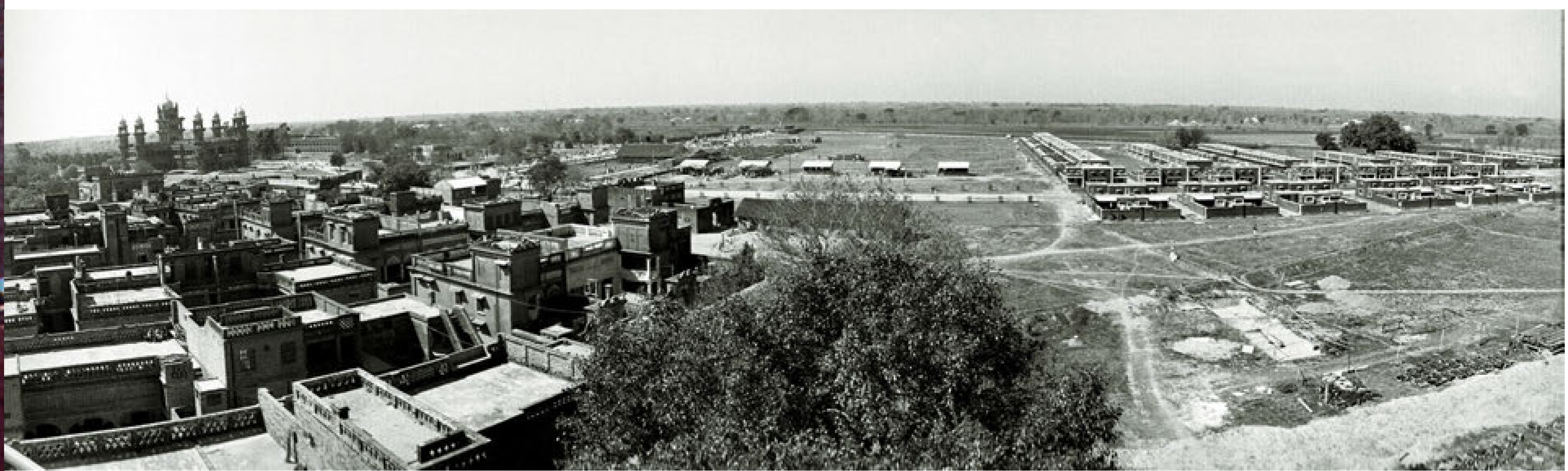

ਪੁਰਾਣਾ ਡੇਰਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਨਵੇਂ ਘਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

"ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਏਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਦੇਖਿਆਂ ਕਮਲਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਮਾਈ ਵਾਲਾ ਫ਼ਕੀਰ ਸੀ, ਅਕਸਰ ਏਧਰੋਂ-ਓਧਰੋਂ ਇੱਟਾਂ-ਰੋੜੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਢੇਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਡੇਰਾ ਅਬਾਦ ਹੈ। ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਹਨਾ-ਕਮਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁਕ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ, 'ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਦਿਨ ਖ਼ੂਬ ਫਲੇ-ਫੁੱਲੇਗੀ। ਏਥੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਕਾਨ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਏਥੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿੰਨੀ ਰੌਣਕ ਹੋਵੇਗੀ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਏਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਥਾਂ ਅਸਲੋਂ ਉਜਾੜ ਅਤੇ ਸੁੰਨਸਾਨ ਸੀ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

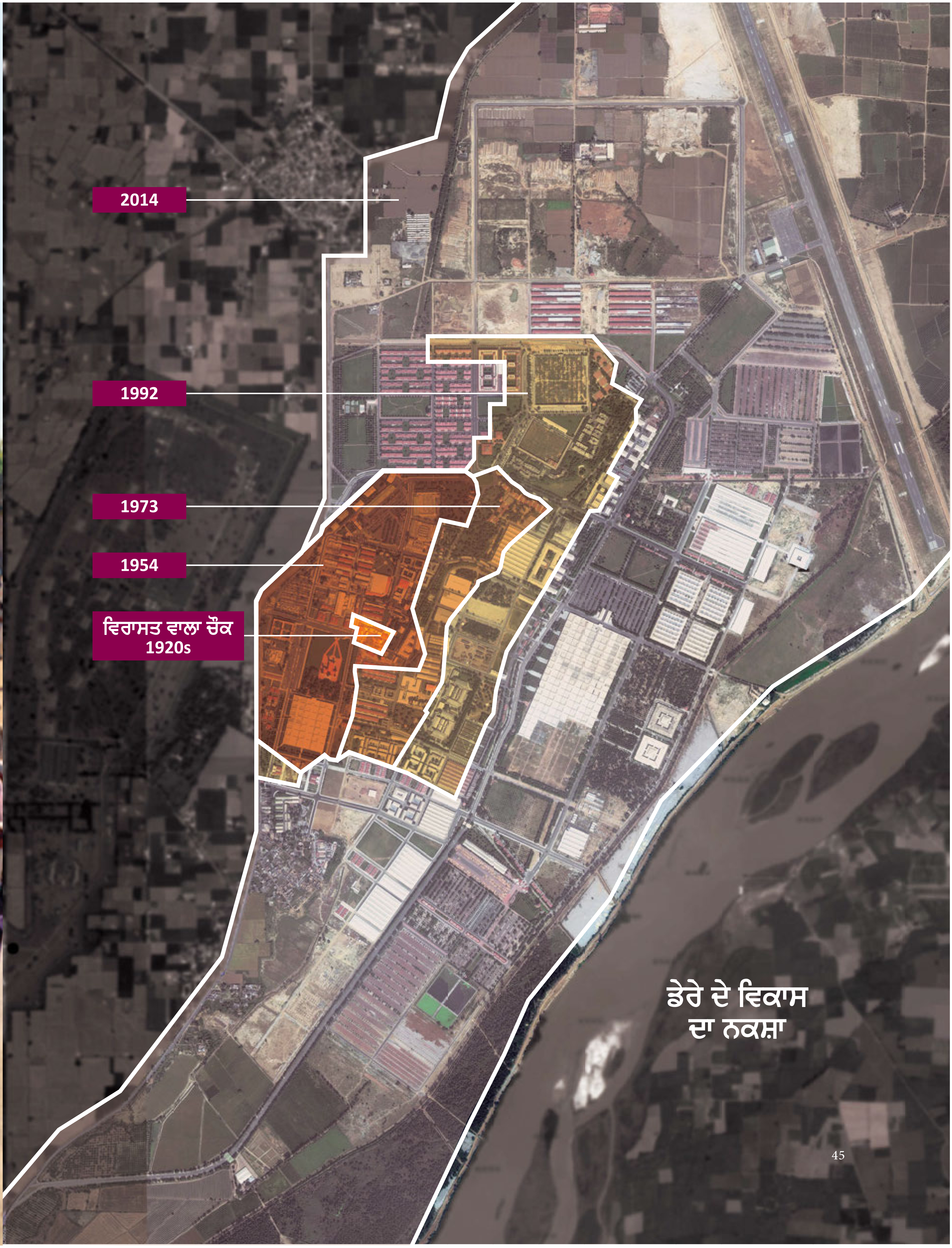

2014
1992
1973
1954
ਵਿਰਾਸਤ ਵਾਲਾ ਚੌਂਕ
1920s
ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ
ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ

ਡੇਰਾ ਇਕ ਅਨੁਭਵ

"ਡੇਰਾ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਕਸਬਾ ਹੈ; ਹਮਦਰਦੀ,
ਮਿਲਵਰਤਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਏਥੋਂ ਦਾ ਕਨੂੰਨ ਹੈ।
ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼
ਦਿੰਦਾ ਹੈ—ਭੇਦ-ਭਾਵ ਦੇ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ
ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਸਵਾਰਥ
ਨਾਲ ਭਰੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਸਵਾਰਥ-ਰਹਿਤ
ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ; ਖਿੱਚੋਤਾਣ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ,
ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ
ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸਾਖਿਆਤ-ਰੂਪ ਹੈ।"

ਦੀਵਾਨ ਦਰਿਆਈ ਲਾਲ ਕਪੂਰ, 'ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੂਰਗ'

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਮਦ

ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੱਡੀਆਂ, ਬੱਸਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲਾਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ, ਸਾਈਕਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ-ਪੁਰਾਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਓਪਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਦੇਖਿਆਂ ਡੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਲਾ ਇਕ ਕਸਬਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਖਾਸੀਅਤ ਵੀ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਪੰਜਾਹ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾ ਵਧ ਆ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਵੀ, ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਥੇ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤੀ ਸੰਗਤ ਰੇਲ-ਗੱਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਵਿਖੇ ਰੁਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਡੱਬੇ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਡੇਰੇ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲ-ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਿਆਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਰੇਲ-ਟ੍ਰੈਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੁਲ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਰਾਜ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਬਾਈਪਾਸ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਿਆਸ ਕਸਬੇ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ-ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਤਿੰਨ ਗੇਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਗੇਟਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੱਸਾਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 18,300 ਵਾਹਨ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਨ ਦੀ ਵੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਉਪਕਰਣ ਜਿਵੇਂ ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ, ਕੈਮਰੇ, ਆਈ-ਪਾੱਡ, ਐਮ.ਪੀ. 3 ਪਲੇਅਰ ਅਤੇ ਲੈਪਟਾਪ ਆਦਿ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਏਥੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜੋ ਲੋਕ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲੋਂ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਸਟਲ ਜਾਂ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਵਾਏ ਬਗ਼ੈਰ ਡੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤੇਰਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ੈੱਡ ਹਨ; ਹਰ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ 7000 ਤੋਂ 11000 ਤਕ ਲੋਕ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਸਚਰਜ ਭਰਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਲੋਕ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ, ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਪੈਦਲ ਹੀ ਠਹਿਰਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

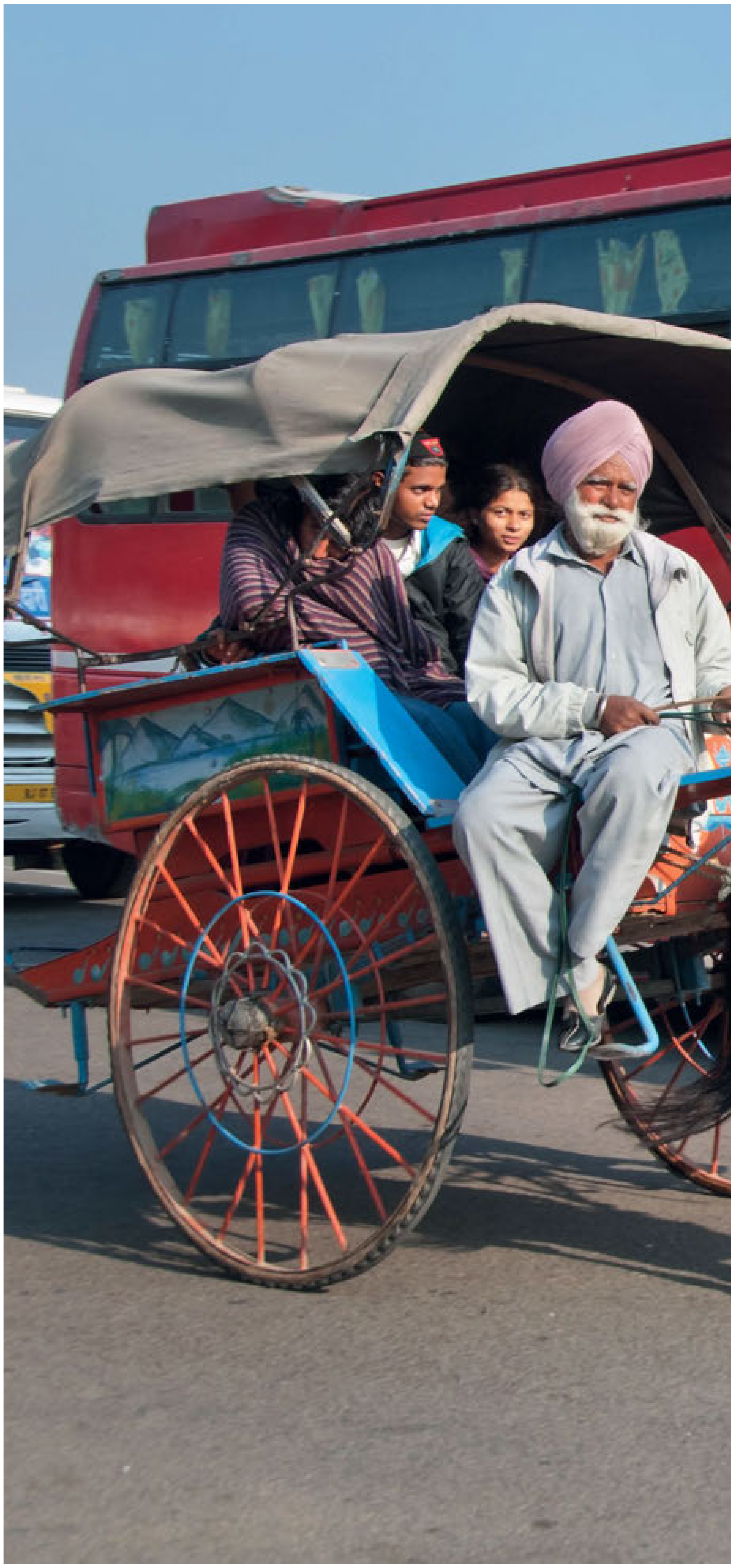

NEW ARORA
TATA
RJ-13-P-1472

BEAS JN
वातानुकूलित 3 टीयर
A.C. THREE TIER
STD PCO

ਬਿਆਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਡੇਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ 'ਚ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ।

ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਕ ਗੇਟ।

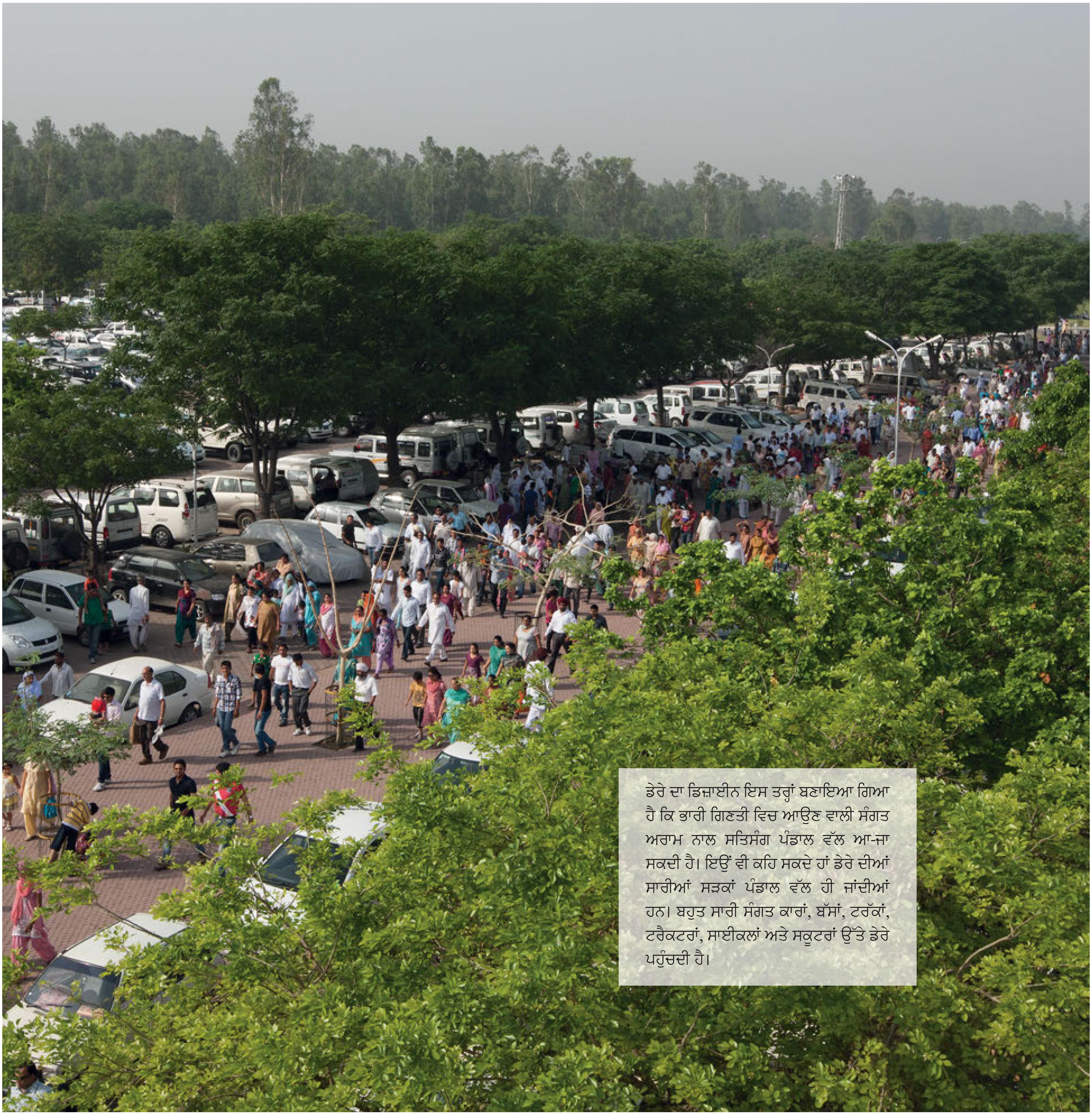

ਡੇਰੇ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਪੰਡਾਲ ਵੱਲ ਆ-ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਪੰਡਾਲ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਕਾਰਾਂ, ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕਾਂ, ਟਰੈਕਟਰਾਂ, ਸਾਈਕਲਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਟਰਾਂ ਉੱਤੇ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਨ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਬੁਕਿੰਗ।

Marvel
YELLOW

ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚਣ ’ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ-ਜਾਂਚ।

ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ
ਉਪਕਰਣ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਵਕਤ ਲਗ-ਪਗ 3,500 ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੇਟਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਕੇ 150 ਤਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੈਟਲ ਡੀਟੈਕਟਰ ’ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੈਮਰੇ, ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਆਦਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ-ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਰੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਸਤਿਸੰਗ-ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਫ਼ਸਟ-ਏਡ ਜਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਸ਼ੌਚਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹੈ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਗੇਟ ਉੱਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ।

ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ।

ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਵਿਚ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਆ ਰਹੀ ਸੰਗਤ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਰਹੇ ਭਾਈ।

ਸਤਿਸੰਗ

ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ: 'ਸਤਿ (ਸੱਚ) ਦਾ ਸੰਗ' ਜਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ। ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖ਼ੁਦ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਤਿਸੰਗ-ਕਰਤਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਪਰਮ-ਸੱਚ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਸੰਤ-ਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਵੈਸ਼ਨੋ ਭੋਜਨ ਉੱਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ, ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਸਦਾਚਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਤਿਸੰਗ-ਕਰਤਾ ਕਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ 'ਚੋਂ ਲਏ ਹਵਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਕਦੇ ਕਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ; ਕਦੇ ਦਲੀਲ ਭਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਦੇ ਹਸਾਉਣੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਏਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪੇਂਡੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ, ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਭਾਈ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ, ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ, ਸਭ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਿੱਧੀ-ਸਾਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸੰਤਮਤ ਵੀ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

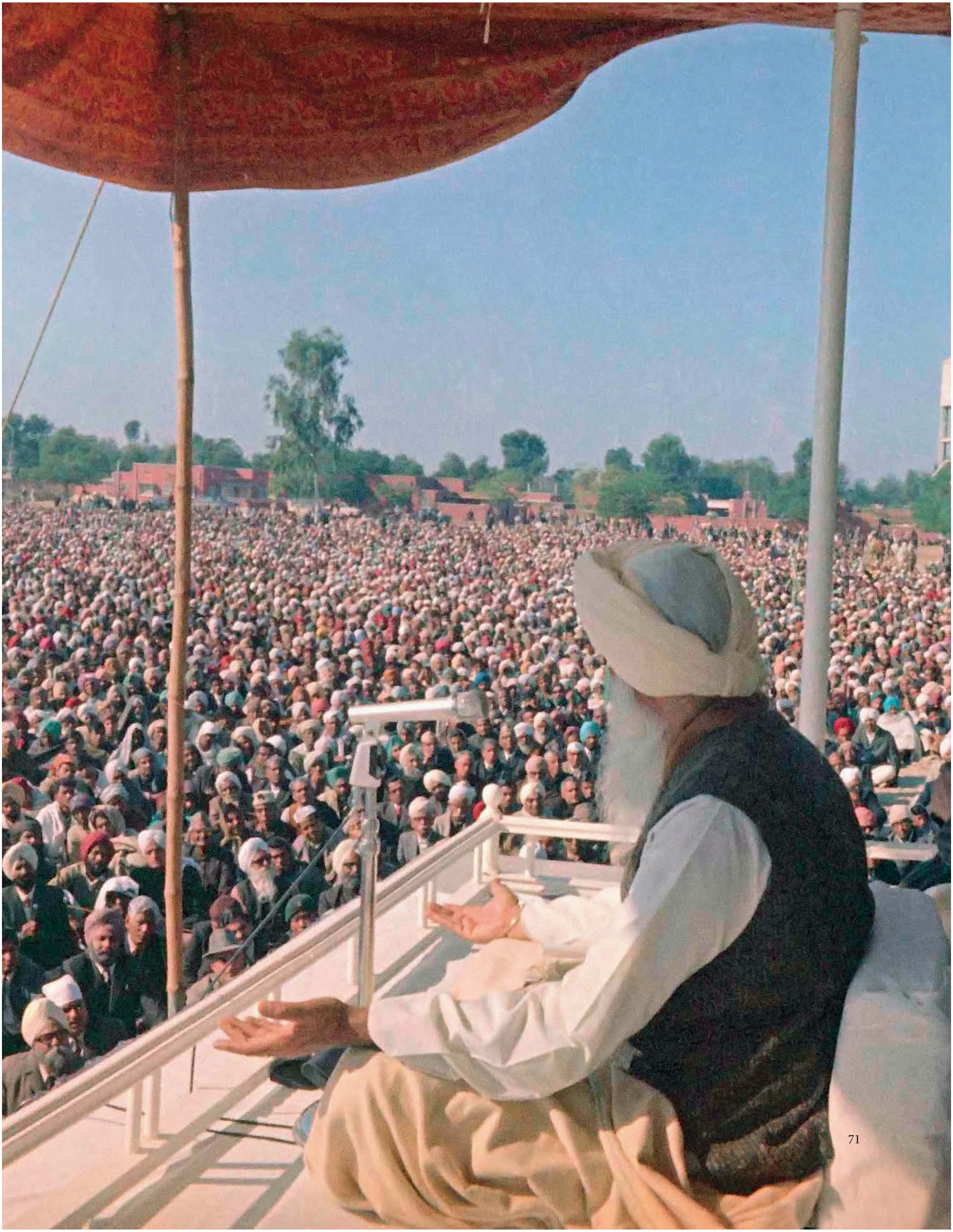

ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ’ਤੇ: 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਸੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਧੁੱਪ, ਗਰਮੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਰਦੀ, ਸਤਿਸੰਗ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਡੇਰੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਨ ਹੈ। ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਡੇਰੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਬ਼ਗ਼ੈਰ ਡੇਰੇ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

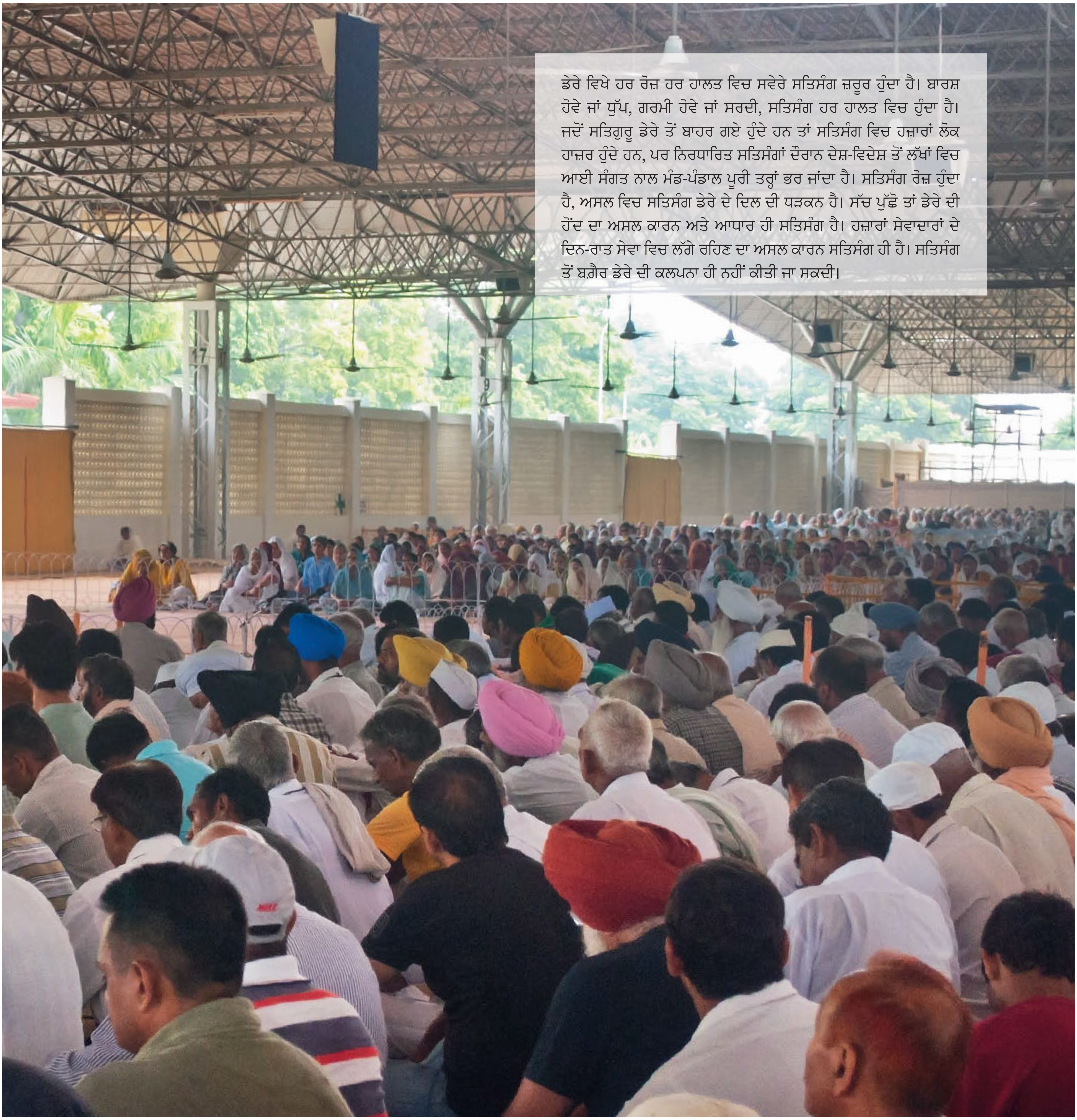

ਉੱਪਰ: ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਤਿਸੰਗ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੈੱਡ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਛੱਤ ਸਟੀਲ ਦੇ ਹਲਕੇ ਸਪੇਸ-ਫ਼੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਲੱਖ ਤਕ ਸੰਗਤ ਬੈਠ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਪੈਣ ’ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੈੱਡ ਦਾ ਫ਼ਰਸ਼ ਗੋਹੇ-ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿੱਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੋਹੇ-ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਲੇਪਣ ਨੂੰ ਕਿਰਮ-ਨਾਸ਼ਕ, ਸ਼ੁੱਧੀ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਗਰਮੀ-ਸਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫ਼ਰਸ਼ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟਾਟਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਪੱਖੇ ਸ਼ੈੱਡ ਨੂੰ ਹਵਾਦਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਛੱਤ ਵਿਚ ਫੁਆਰੇ ਵੀ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਰਸ ਰਹੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਫ਼ੁਆਰ ਹਵਾ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦਾ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼।

‘‘ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੇ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ, ਭਰਮ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਜਾਂ ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਅੜਚਨ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਨਿਰੀ-ਪੁਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹੁ-ਰੀਤ ਜਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਰਸਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਸਕੀਏ, ਸਾਡਾ ਭਰੋਸਾ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੀਏ, ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣੀਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।’’

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ।

102

102

C6

ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਈ ਸੰਗਤ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਵਾਲੇ ਸਾਊਂਡ-ਸਿਸਟਮ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 26 ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਸਕਰੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀਡੀਓ ਸਕਰੀਨ ਉੱਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਛੋਟੀ-ਜਿਹੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ 'ਅੰਗ-ਦਾਨ', 'ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਓ' ਆਦਿ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਪੁੰਨ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਤਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਫ੍ਰੈਂਚ, ਜਰਮਨ, ਸਪੈਨਿਸ਼, ਚੈਕ ਆਦਿ ਅੱਠ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉੱਪਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਵੀਡੀਓ ਸਕਰੀਨ ਦੇਖਦੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ।

ਹੇਠਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਇਸ ਪੰਨੇ ਉੱਤੇ: ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ।

ਸਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 15 ਤੋਂ 25 ਸਾਲ ਦੇ ਉਮਰ ਦੇ ਯੁਵਕ-ਯੁਵਤੀਆਂ ਲਈ ਸਵਾਲਾਂ-ਜਵਾਬਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸੰਤ-ਮਤ ਜਾਂ ਸੰਤਮਤ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਭਰੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਹੁਤ ਨਿਰਛਲ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ 'ਚੋਂ ਉਪਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ, ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਤਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਆਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਦੇ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਹਾਸੇ-ਠੱਠੇ ਦੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹ-ਗੰਭੀਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਜ-ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਯੁਵਕ ਅਤੇ ਯੁਵਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ-ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ-ਪਿਆਰੀਆਂ ਨਿਰਛਲ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਸੰਗਤ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਅਥਰੂ ਵਗ ਤੁਰਦੇ ਹਨ।

ਯੁਵਕ ਅਤੇ ਯੁਵਤੀਆਂ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਡੇਰਾ ਇਕਦਮ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਆਪਣਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਨ, ਮੋਬਾਈਲ ਆਦਿ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲੋਕ ਬੱਸਾਂ, ਰੇਲ-ਗੱਡੀਆਂ ਜਾਂ ਜਿਸ ਵੀ ਸਾਧਨ ਦੁਆਰਾ ਆਏ ਸਨ, ਓਸੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਰੂਹਾਨੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਲਈ ਚੱਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸੁਣੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਮੇਨ-ਗੇਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮੋਬਾਈਲ ਵੈਨ ਵਿਚ ਬੁੱਕ ਸਟਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸੰਗਤ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕੇ।

ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ।

6

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸੰਗਤ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਖਾਣਾ ਖੁਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੰਗਰ ਹੀ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਖੁਆਉਣ ਦੀ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ 50,000 ਵਿਅਕਤੀ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ 24 ਘੰਟੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਰੋਜ਼ ਚਾਹ, ਨਾਸ਼ਤਾ, ਦੁਪਹਿਰ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਜਿੱਥੇ (ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਉੱਤੇ) ਖਾਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ, ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਅਤੇ ਕੈਨਟੀਨਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਮੁੱਲ ਉੱਤੇ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖਾਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਖਾਣਾ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਣੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇੱਕੋ-ਸਮੇਂ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਭੀੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਗਤ ਸਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਕਾਊਂਟਰਾਂ ਤੋਂ ਜੂਸ-ਪੈਕ, ਬਿਸਕੁਟ, ਚਿਪਸ, ਚਾਕਲੇਟ ਆਦਿ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਡੇਰਾ ਕੋਈ ਤਪੋਬਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਏਥੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸ ਘਿਓ, ਦੁੱਧ, ਤਾਜ਼ਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਤੇਲ, ਤਾਜ਼ਾ ਪੀਸਿਆ ਹੋਇਆ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਆਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖ਼ੂਬੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੇਮ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਸਨੈਕ ਬਾਰ।
ਉੱਪਰ: ਲੰਗਰ।

ਲੰਗਰ

ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿੱਥੇ ਮੁਫ਼ਤ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ: 'ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ' ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਆਏ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਇਆ-ਮਿਹਰ ਬਰਸਦੀ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦਾ ਲੰਗਰ 48 ਏਕੜ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਉੱਚੀ ਤਕਨੀਕ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਹ 24 ਘੰਟੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਦਿਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 50,000 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖੁਆਉਣ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 20 ਮਿੰਟ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ 2 ਤੋਂ 3 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ 3,00,000 ਵਿਅਕਤੀ ਭੋਜਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖੁਆਉਣ ਲਈ ਛੇ ਸ਼ੈੱਡ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਬਿਰਛ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂਵੇਂ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛਾਂ ਵਾਲੀ ਹਰੀ-ਭਰੀ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਕਤਾਰ ਲਗ-ਪਗ 90 ਮੀਟਰ ਲੰਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਟਾਟਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਲ, ਸਬਜ਼ੀ, ਖਿਚੜੀ, ਰੋਟੀ, ਅਚਾਰ ਆਦਿ ਆਮ-ਰਿਵਾਜ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹੋਰ ਖਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਚਾਹ ਵੀ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ-ਪੂਰਵਕ ਇੱਕੋ-ਜਿਹਾ ਸਾਦਾ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖਾਣਾ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੇਵਾਦਾਰ ਅੱਜ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਲੰਗਰ।

4

ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ, ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਅਤੇ ਕੈਨਟੀਨ

ਤਿੰਨਾਂ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਹਰ ਦਿਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭੋਜਨ-ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਮੈਨੀਯੂ ਹੈ। ਹਰ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਦਾਲ, ਚੌਲ, ਸਬਜ਼ੀ, ਰੋਟੀ, ਸਲਾਦ, ਅਚਾਰ ਅਤੇ ਦਹੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜੋ ਲੋਕ ਘੱਟ ਤੇਲ ਅਤੇ ਘੱਟ ਮਸਾਲੇ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਸਾਦਾ ਭੋਜਨ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ (ਚੌਥਾ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।) ਭੋਜਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ 42,000 ਵਿਅਕਤੀ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਦੋ ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹ ਅਤੇ ਗਰਮਾ-ਗਰਮ ਨਾਸ਼ਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫ਼ਾਸਟ-ਫੂਡ ਜਿਵੇਂ ਇਡਲੀ-ਸਾਂਬਰ, ਮਸਾਲਾ ਡੋਸਾ, ਸਮੋਸੇ, ਪਕੌੜੇ, ਚਨਾ-ਭਟੂਰਾ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਮਿਠਾਈਆਂ (ਲੱਡੂ, ਜਲੇਬੀ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਜਾਮਨ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕੈਨਟੀਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ਤਾ, ਡਬਲ ਰੋਟੀ, ਰਸ, ਜੂਸ, ਸਾਫ਼ਟ-ਡਰਿੰਕਸ ਅਤੇ ਚਾਹ, ਕਾਫ਼ੀ ਆਦਿ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਪੈਕ-ਲੰਚ ਦੀ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਮੈਨੀਯੂ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਨਟੀਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਲਈ ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਉਣਾ ਅਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ।
ਉੱਪਰ: ਕੈਨਟੀਨ।

ਉੱਪਰ: ਸਨੈਕ ਬਾਰ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਸਨੈਕ ਬਾਰ।

ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਕਣਕ ਦੇ ਤਾਜ਼ੇ ਆਟੇ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਖਾਣਾ ਅਧੂਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਔਸਤਨ ਤਿੰਨ ਰੋਟੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲਗ-ਪਗ ਦਸ ਲੱਖ ਰੋਟੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਏਨੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਲਈ ਆਟਾ ਮਿਲਾਉਣ, ਗੁੰਨ੍ਹਣ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੇਲ ਕੇ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਈ ਸੰਗਤ ਲਈ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਣ ਲਈ 80 ਟਨ ਤਕ ਆਟਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੱਕੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਟਰੱਕ-ਟਰਾਲੇ (2011 ਵਿਚ ਬਣਵਾਈ ਗਈ) ਚਾਰ-ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਵਾਲੀ ਆਟਾ ਪੀਸਣ ਵਾਲੀ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਸਾਈ ਲਈ ਆਇਆ ਅਨਾਜ, ਦੋ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗੁਦਾਮਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਤਕ ਅਨਾਜ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਉੱਲੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਟੇ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਗੇਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਘੰਟੇ ਵਿਚ 5 ਤੋਂ 20 ਟਨ ਤਕ ਕਣਕ ਮਿਲ ਵਿਚ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਓਥੇ ਪਹਿਲੋਂ ਕਣਕ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਪਿਸਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਚਾਰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ’ਚੋਂ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਪਿਸਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਟਾ ਚਾਰ ਵਾਰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਣਕ ਦੀ ਪਿਸਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਟੇ ਨੂੰ ਛਾਣ ਕੇ ਸਟੀਲ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡਰੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਡਰੰਮ ਵਿਚ 25 ਟਨ ਤਕ ਆਟਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਿੱਲ ਵਿਚ 150 ਟਨ ਆਟਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 15 ਤੋਂ 55 ਟਨ ਤਕ ਆਟਾ ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਰੋਜ਼ 3 ਤੋਂ 3½ ਟਨ ਆਟਾ ਤਿਆਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਕਤ ਲੋੜ ਪੈਣ ’ਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਟਾ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ।

ਰੋਟੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਖਪਤ ਕਾਰਨ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਖੋਜ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਛੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਮਸ਼ੀਨ 3½ ਮਿੰਟ ਵਿਚ 128 ਕਿੱਲੋ ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ 1550 ਰੋਟੀਆਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ, ਜਿੱਥੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਟੀਆਂ ਵੇਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਗੁੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਆਟਾ, ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਟ੍ਰਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 3,000 ਤੋਂ 4,000 ਤਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਵੇਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਲੋਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸੇਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਹਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਕੀ ਘਾਹ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਟੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ 7 ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ 20 ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਲੋਹਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ 70,000 ਰੋਟੀਆਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨਿਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਅਨਾਜ।

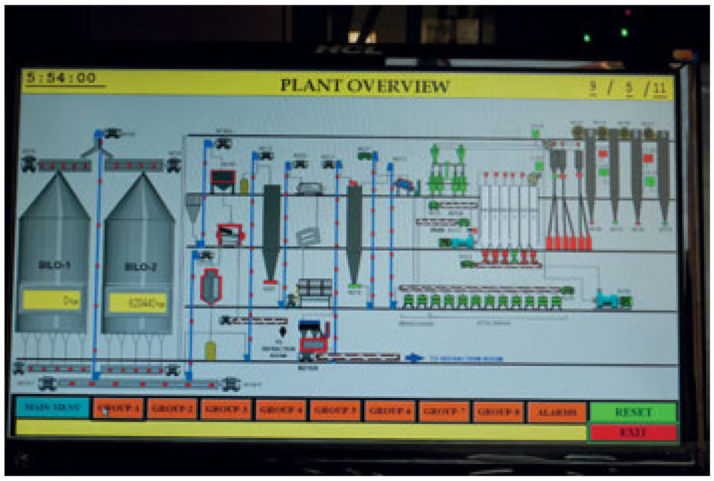

ਆਟਾ ਪੀਸਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਕਲਰ-ਕੋਡਿੰਗ ਦੀ ਪੱਧਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਹਲਕੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਉਪਕਰਣ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਵਾ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੂੜ੍ਹੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਉਪਕਰਣ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹਵਾ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਹਲਕੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਉਪਕਰਣ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਣਕ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ-ਚਿੱਟਾ ਉਪਕਰਣ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਣਕ ਦਾ ਪੀਸਿਆ ਹੋਇਆ ਆਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਉਪਕਰਣ ਪਾਣੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਧੁਲਾਈ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੂਰਾ ਰੰਗ ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਘੱਟੇ-ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸਬੂਤੀ ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਛੋਲੇ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਲਕੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ।

ਆਟੇ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪੇੜੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰੋਟੀਆਂ ਛੇਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਅਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰੋਟੀਆਂ ਵੇਲਣ ਅਤੇ ਪਕਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉੱਪਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਰੋਟੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।
ਉੱਪਰ: ਲੋਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਪਕਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਤੰਦੂਰੀ ਰੋਟੀਆਂ।

ਰੋਟੀਆਂ ਚੋਪੜਦੇ ਹੋਏ।

ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਨਾਲ ਚੋਪੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਬਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟੋਕਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਗਰਮ ਰਹਿਣ। ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟ੍ਰੰਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਟ੍ਰੰਕ ਲਿਫ਼ਟ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਏਥੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰੋਟੀਆਂ ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਗ (ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ, ਪਾਲਕ ਦਾ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਹਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ) ਦੇ ਨਾਲ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੰਗਰ

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ
ਪਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਲੰਗਰ

ਦਾਲ ਬਣਾਉਣਾ

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਜਾਂ ਧੋਤੀ ਹੋਈ ਦਾਲ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾਲ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਗਾੜ੍ਹੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਦਾਲ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਹਲਕੀ-ਫੁਲਕੀ ਦਾਲ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਅੱਠ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੜ੍ਹਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਦਾਲ ਪਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੜ੍ਹਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਵਾਰ 2,000 ਲੀਟਰ ਦਾਲ ਪਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਕੜ੍ਹਾਹਿਆਂ ਵਿਚ 800 ਤੋਂ 1200 ਲੀਟਰ ਤਕ ਦਾਲ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਦਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਪੱਕਣ ਵਿਚ 45 ਮਿੰਟ ਤੋਂ 3 ਘੰਟੇ ਤਕ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਣ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਵਕਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ-ਕੁੱਕਰ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਰ 1½ ਘੰਟੇ ਵਿਚ 1,80,000 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਦਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਦਾਲ ਪੀਹ ਕੇ ਵੇਸਣ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸੁਕਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

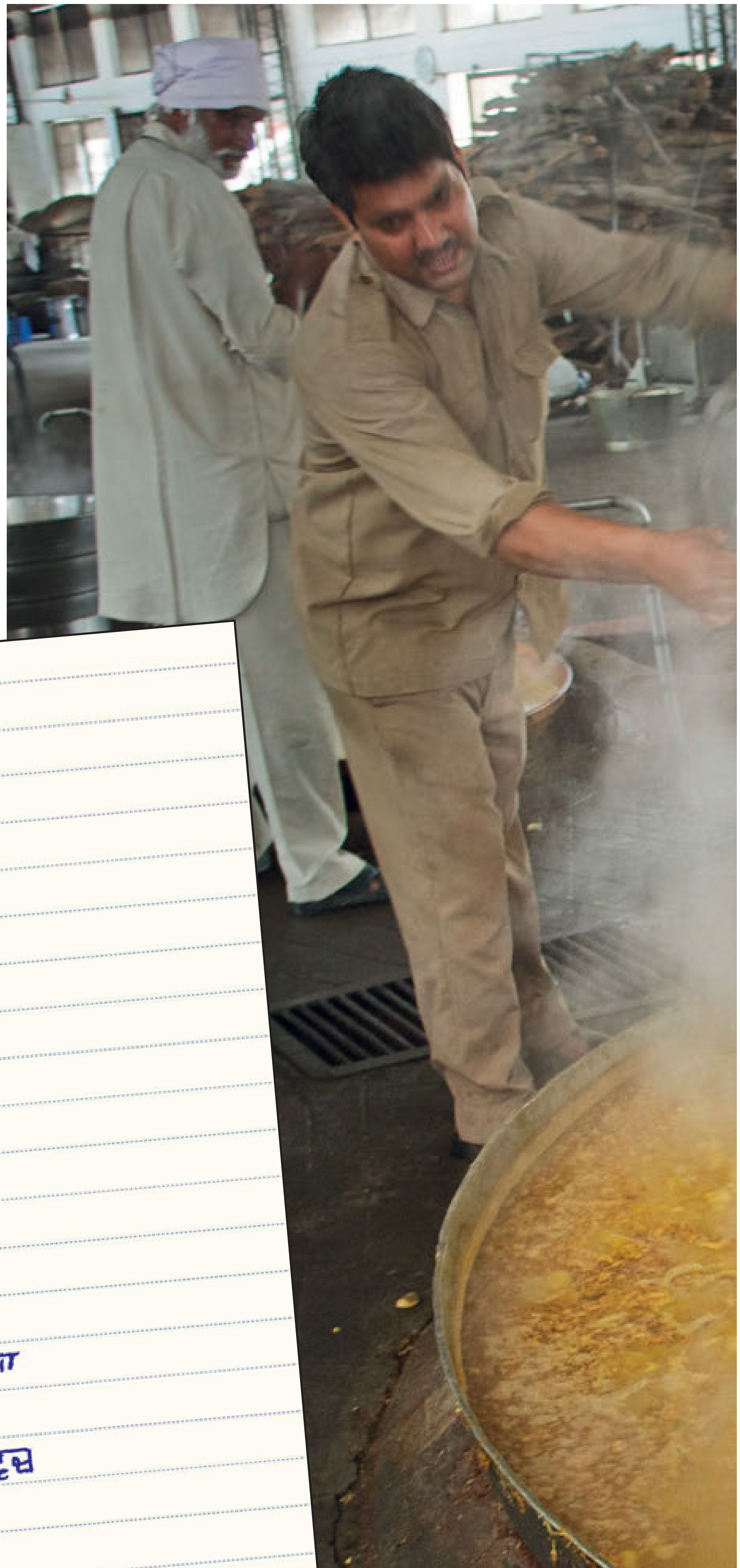

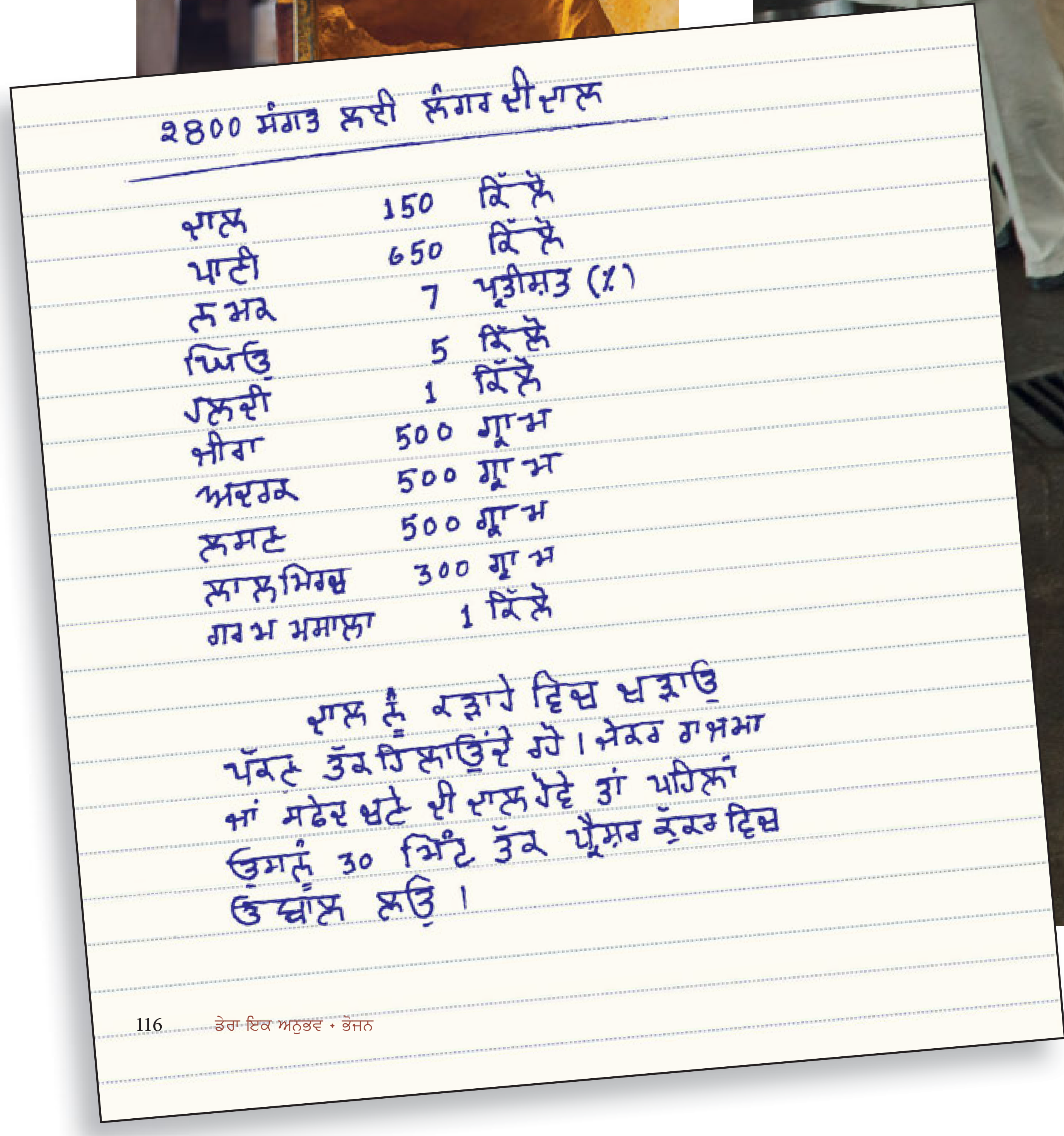

2800 ਸੰਗਤ ਲਈ ਲੰਗਰ ਦੀ ਦਾਲ

ਦਾਲ	150	ਕਿੱਲੋ
ਪਾਣੀ	650	ਕਿੱਲੋ
ਨਮਕ	7	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (%)
ਘਿਉ	5	ਕਿੱਲੋ
ਹਲਦੀ	1	ਕਿੱਲੋ
ਜੀਰਾ	500	ਗ੍ਰਾਮ
ਅਦਰਕ	500	ਗ੍ਰਾਮ
ਲਸਣ	500	ਗ੍ਰਾਮ
ਲਾਲ ਮਿਰਚ	300	ਗ੍ਰਾਮ
ਗਰਮ ਮਸਾਲਾ	1	ਕਿੱਲੋ

ਦਾਲ ਨੂੰ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਪਕਾਉ ਪੱਕਣ ਤੱਕ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਰਹੋ। ਜੇਕਰ ਰਾਜਮਾ ਜਾਂ ਸਫੇਦ ਚਣੇ ਦੀ ਦਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ 30 ਮਿੰਟ ਤੱਕ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਕੁੱਕਰ ਵਿਚ ਉਬਾਲ ਲਉ।

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਦਾਲ ਪਾਈਪਾਂ ਦੁਆਰਾ
ਸਟੀਲ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਕੜ੍ਹਾਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਲ ਸਟੇਨਲੈਸ ਸਟੀਲ ਦੀ ਛੇ ਇੰਚ ਮੋਟੀ ਫੂਡ-ਗ੍ਰੇਡ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਸਟੇਨਲੈਸ ਸਟੀਲ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਟੈਂਕ ਵਿਚ 1½ ਟਨ ਦਾਲ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਚੌਲ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਸੌ ਕਿੱਲੋ ਸੁੱਕੇ ਚੌਲ ਪਕਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਇਹ ਪੱਕ ਕੇ 600 ਕਿਲੋ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਜਦੋਂ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਗਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੌਲ ਵਧੇਰੇ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਚੌਲ ਉਬਾਲ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ’ਤੇ ਚੌਲ ਘੱਟ ਵਕਤ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਚੌਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਭੋਜਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਕੁਝ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਸਾਨ ਸਤਿਸੰਗੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ;
ਉਹ ਟ੍ਰਾਲੀਆਂ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਕਣਕ, ਦਾਲਾਂ, ਚੌਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਡੱਬੇ

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਪਨੀਰ ਦੇ ਪਕੌੜੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਪਨੀਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟੋਫੂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟੋਫੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕ ਸੋਇਆ ਪਨੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਵਿਚ ਆਰਗੈਨਿਕ ਸੋਇਆਬੀਨ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਡੇਰੇ ਦੇ ਹਰ ਵਿੱਕਰੀ ਵਾਲੇ ਕਾਊਂਟਰ ਉੱਤੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭੋਜਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਦੁੱਧ ਦਾ ਪਨੀਰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਟੋਫੂ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਬਣੇ ਪਨੀਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ 1500 ਕਿਲੋ ਟੋਫੂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ।

ਲਸਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਢੇਰ।

ਸ਼ਲਗਮ

ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਅਤੇ ਕੈਨਟੀਨ ਵਿਚ ਬਣ ਰਿਹਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਮਿਠਾਈਆਂ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਪਕੌੜੇ ਤਲਦੇ ਹੋਏ।
ਉੱਪਰ: ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਵਿਚ ਸਮੋਸੇ ਭਰਦੇ ਹੋਏ।

ਥਰਮਲ ਕੁਕਿੰਗ: ਜਲੇਬੀਆਂ (ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ) ਅਤੇ ਭਟੂਰੇ (ਉੱਪਰ) ਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਥਰਮਲ ਕੁਕਿੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਆਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ। ਥਰਮਲ ਕੁਕਿੰਗ ਵਿਚ ਗਰਮ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਦਾਰਥ ਪਕਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਰਵਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਢੰਗ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਅਤੇ ਕਫ਼ਾਇਤੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਥਰਮਲ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਰ-ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਵਿਚ ਡੋਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਚਾਹ ਦਾ ਵੇਲਾ

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਚਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈੱਡ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਫ਼ੂਡ-ਗ੍ਰੇਡ ਸਟੀਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਨਟੇਨਰਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡ ਅਤੇ ਚਾਹ ਦਾ ਮਸਾਲਾ ਪਾ ਕੇ, ਚਾਹ ਨੂੰ ਉਬਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਨਟੇਨਰ ਵਿਚ 1,200 ਲੀਟਰ ਤਕ ਚਾਹ ਬਣਦੀ ਹੈ। 8,000 ਲੀਟਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਕੂਲਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਕੱਢ ਕੇ, 1,000 ਲੀਟਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਕਨਟੇਨਰਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਚਾਹ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇਕ ਕਨਟੇਨਰ ਵਿਚ 240 ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਵਿਚ 840 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ 7 ਕਿੱਲੋ ਚਾਹ ਪੱਤੀ, 76 ਕਿੱਲੋ ਖੰਡ ਅਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਾਇਕੇਦਾਰ ਮਸਾਲੇ ਮਿਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ ਅੱਧਾ ਟਨ ਚਾਹ ਪੱਤੀ ਖ਼ਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 1,200 ਲੀਟਰ ਚਾਹ ਲਈ ਪਤਲੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਚਾਰ ਥੈਲਿਆਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਚਾਹ ਪੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੀ-ਬੈਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਚਾਹ ਦਾ ਇਕ ਬੈਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਪੁਣ ਕੇ ਸਟੇਨਲੈਸ ਸਟੀਲ ਦੀਆਂ ਅੰਡਰ-ਗਰਾਊਂਡ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਾਹ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਚਾਹ ਮਿਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਹ ਟਰੱਕਾਂ ਅਤੇ ਟਰਾਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਡੇਰੇ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹ 6,000 ਲੀਟਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਸਟੇਨਲੈਸ ਸਟੀਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਟੈਂਕ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋੜ ਪੈਣ ’ਤੇ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਚਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਚਾਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 45 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਰੰਤਰ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਰਮਾ-ਗਰਮ ਚਾਹ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤਰੋ-ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਚਾਹ ਵਾਲਾ ਸਟੀਲ ਦਾ ਟੈਂਕ।

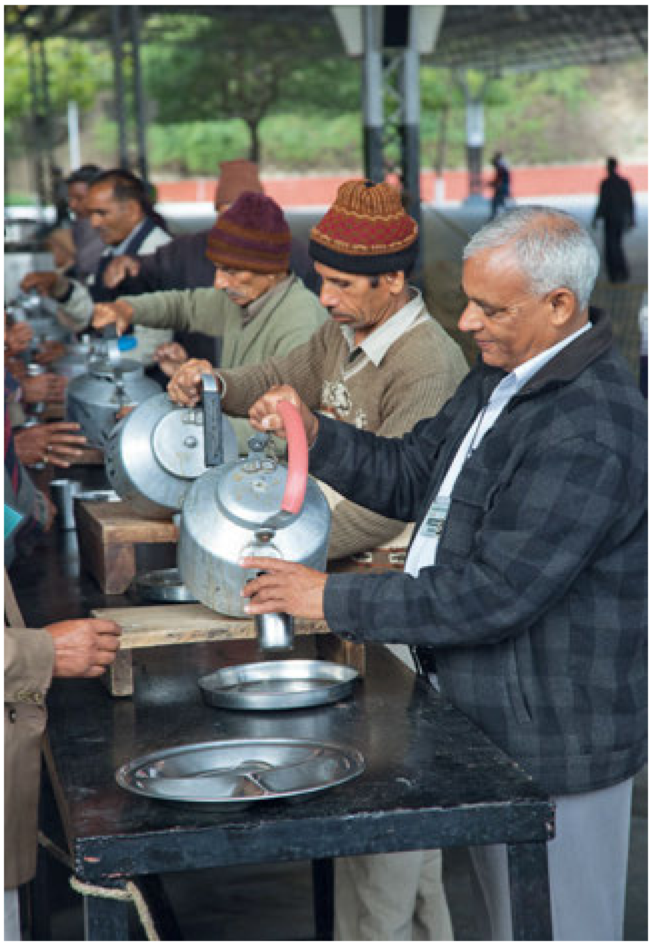

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਚਾਹ ਵੇਲੇ।

22
22

ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਲ ਦੇ ਕੂਪਨ ਖ਼ਰੀਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੈਨਟੀਨ, ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਆਦਿ ਉੱਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਕੂਪਨ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉੱਪਰ: ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ
ਹੇਠਾਂ: ਸਨੈਕ ਬਾਰ

ਸਨੈਕ ਬਾਰ

ਭਾਂਡੇ ਧੋਂਦੇ ਹੋਏ

ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਆਪਣੇ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹੌਜ਼ ਵਿਚ ਸਾਬਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਪੂਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਰਤਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਲੋੜ ਪੈਣ ’ਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਤੋਂ ਬਰਤਨ ਧੋਂਦੇ ਹਨ। ਕੈਨਟੀਨ, ਸਨੈਕ ਬਾਰ ਅਤੇ ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਬਰਤਨ ਸੇਵਾਦਾਰ ਖ਼ੁਦ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਸੁਕਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਭਾਂਡੇ।

ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਡੇਰਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨਿਰੰਤਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀ-ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਲੋਕ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਬੁਕਿੰਗ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਏਥੇ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਰੱਖ ਕੇ ਨਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ: ਸ਼ੈੱਡ, ਸਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਸਟਲ।

ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤੀ ਸੰਗਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਰਲ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਆਦੀ ਹਨ। ਉਹ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਵਾਏ ਬਗ਼ੈਰ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਉੱਤੇ 15 ਸ਼ੈੱਡ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ 6,500 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 13,500 ਤਕ ਸੰਗਤ ਠਹਿਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਭੁੰਜੇ ਚਟਾਈਆਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚਟਾਈਆਂ ਹਰ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਗਤ ਦੇ ਅਰਾਮ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸ਼ੈੱਡ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ ਥਾਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕੂਪਨ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਕਾਊਂਟਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਹਨ (ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾਨ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ ਇਹ ਕੂਪਨ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਹਰ ਸ਼ੈੱਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰ ਅਤੇ ਸ਼ੌਚਾਲੇ ਵੀ ਹਨ।

ਬਹੁਤੇ ਸ਼ੈੱਡ ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ੈੱਡ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪੰਡਾਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਘਣ ਨਾ ਪਵੇ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਦੋ ਸ਼ੈੱਡ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਜੱਥਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਖ਼ਾਸ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਡੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਡੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ 16,000 ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ-ਮਿਲਾ ਕੇ 15 ਸ਼ੈੱਡ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 1,50,000 ਲੋਕ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੂਰੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪਰਵਾਰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਇਕੱਠੇ ਰਲ ਕੇ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਹਾਸੇ-ਠੱਠੇ ਦਾ ਸੁਖਾਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਰਲ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਂਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਚਾਦਰ ਲਪੇਟ ਕੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਖ਼ਰਾਬ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਘਰ ਸੰਗਤ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 75,000 ਲੋਕ ਅਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਸੰਗਤ ਸਰਾਵਾਂ ਜਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ-ਭਰ ਲਈ ਠਹਿਰੇ ਜਾਂ ਮਹੀਨੇ ਭਰ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬੁੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਰਾਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੌਣ ਲਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹਾਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈੱਡ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਾਵਾਂ ਵਿਚ 13,000 ਵਿਅਕਤੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਹਨ, ਕੁਝ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਈਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਕੱਠੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ। ਤਿੰਨਾਂ ਸਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਲਈ ਇਕ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਸਟੋਰ, ਫਲ, ਕੋਲਡ ਡ੍ਰਿੰਕਸ ਦਾ ਸਟਾਲ, ਬੁੱਕ ਸਟਾਲ ਅਤੇ ਫ਼ੋਟੋ-ਸਟਾਲ, ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਬੂਥ ਅਤੇ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਗਤ ਦਸ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮਰੇ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 2,175 ਕਮਰੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 5500 ਵਿਅਕਤੀ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਪਰਵਾਰ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਬਾਥਰੂਮ ਅਤੇ ਅਲਮਾਰੀ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਹੋਰ ਹੋਸਟਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ 750 ਡਬਲਰੂਮ ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਕੈਨਟੀਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਚਾਹ, ਕੌਫ਼ੀ ਅਤੇ ਹਲਕਾ-ਫੁਲਕਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਲਾਈ, ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਲਈ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਸੰਗਤ (ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ.) ਡੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਬੁਕਿੰਗ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਲਈ, ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ੈੱਡ

ਸਮਾਨ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੈੱਡ।

ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਏਨੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਗਤ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪਲ ਢੂੰਡ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ 6,000 ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰ ਅਤੇ 9,000 ਸ਼ੌਚਾਲੇ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਸੰਗਤ ਜਿਹੜੀ ਸਰਾਵਾਂ ਜਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਦਾ ਕਾਰਜ, ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਬੁਕਿੰਗ ਆਫ਼ਿਸ ਵੀ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੈਦਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੈਂਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਸਕਣ।

BEDS STATUS
DATE
TIME
TO

NRI REGISTRATION

ਸਰਾਵਾਂ

ਸਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ।

ਉੱਪਰ: ਸਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੁਕਿੰਗ ਲਈ ਖੜ੍ਹੀ ਸੰਗਤ।

ਹੋਸਟਲ 10 – 11

ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਸੰਗਤ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ 750 ਕਮਰੇ ਹਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਚਾਰ ਹੋਰ ਹੋਸਟਲ ਬਣਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਥਰੂਮ ਹੈ ਅਤੇ ਹਲਕੇ-ਫੁਲਕੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਛੋਟੀ-ਜਿਹੀ ਕੈਨਟੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕੁਝ ਸੰਗਤ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ।

KEYS
CHECK-IN
CHECK-OUT

ਹੋਸਟਲ 10-11 ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਭਾਗ।

ਉੱਪਰ: ਹੋਸਟਲ 10 ਅਤੇ 11 ਵਿਚ ਠਹਿਰੀ ਸੰਗਤ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਂਡਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹੇਠਾਂ: ਹੋਸਟਲ ਦੀ ਕੈਨਟੀਨ ਵਿਚ ਚਾਹ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਤਾ ਲੈਂਦੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ।

ਹੋਸਟਲ 1 – 5

ਹੋਸਟਲ ਇਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰ ਕਮਰੇ ਨਾਲ ਬਾਥਰੂਮ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਹੋਸਟਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਛੋਟੀ-ਜਿਹੀ ਕੈਨਟੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿੱਚੋ-ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਸੰਗਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਹੋਸਟਲ ਬਹੁਤ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੈ।

ਹੋਸਟਲ 6

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗਤ ਹੋਸਟਲ 6 ਵਿਚ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਡੇਰੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬਗ਼ੀਚੇ, ਘਾਹ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਕਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਹਨ। ਏਥੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਦਫ਼ਤਰ, ਡਾਈਨਿੰਗ ਹਾਲ, ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ, ਲਾਂਜ, ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਲਾਈ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਲ (ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ) ਚਾਰ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਗ-ਪਗ 600 ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਹਿਮਾਨ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸੇਵਾਦਾਰ ਡਾਈਨਿੰਗ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁਝ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਅਤੇ ਹਾਊਸ-ਕੀਪਿੰਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਆਏ ਹੋਏ ਮਹਿਮਾਨ ਵੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਲਾਈ, ਰਸੋਈ ਘਰ, ਡਾਈਨਿੰਗ ਹਾਲ, ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਅਤੇ ਬਗ਼ੀਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਮਹਿਮਾਨ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉੱਪਰ: ਹੋਸਟਲ 6 ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
ਹੇਠਾਂ: ਹੋਸਟਲ 6 ਦਾ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ।

ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰਾ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਰਨ-ਸਥਾਨ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਰੂਹਾਨੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਡੇਰਾ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗਤ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕੇ।

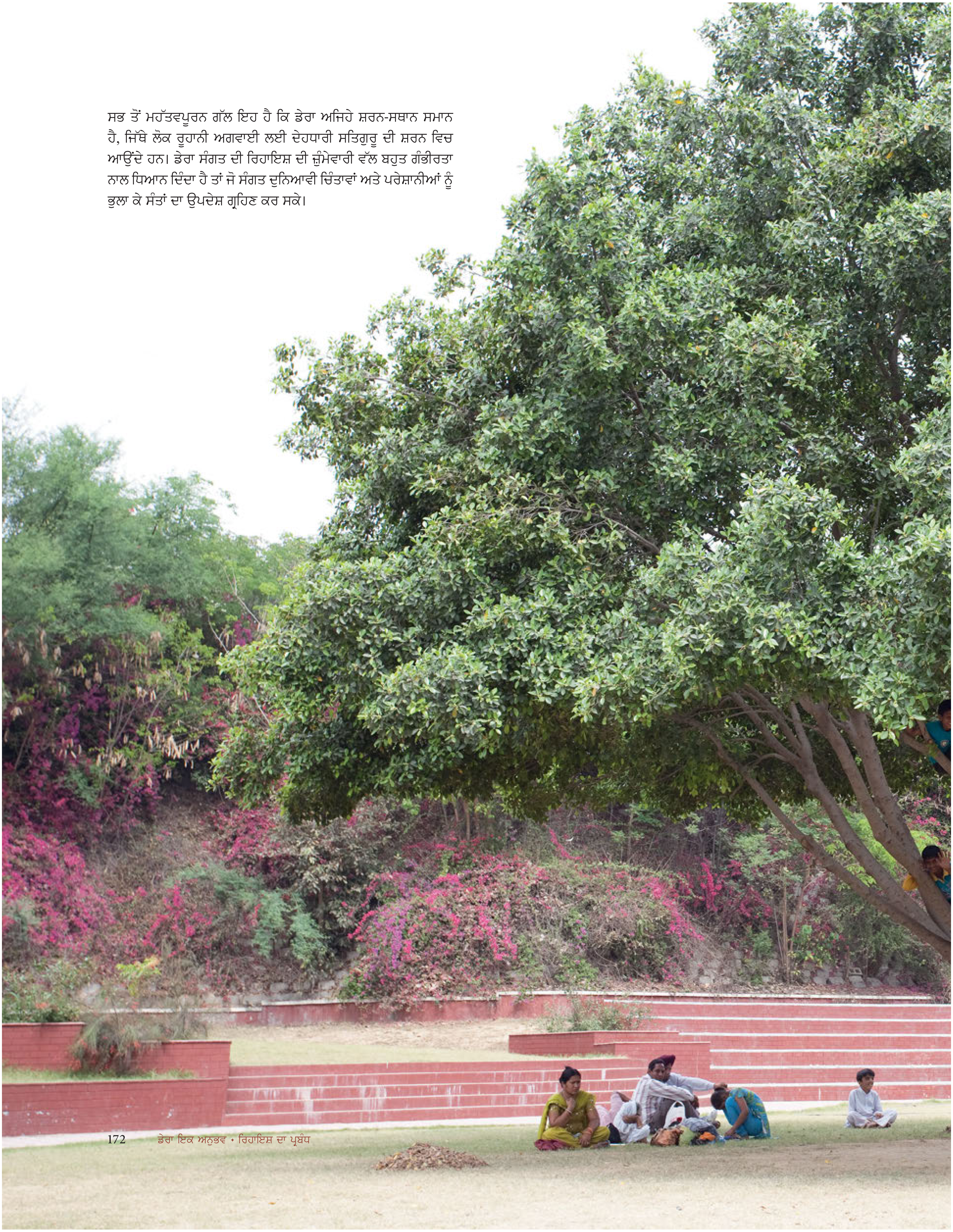

HORT-2

ਹਰ ਸੁਖ-ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ

"ਸੰਗਤ ਇਹ ਉਮੀਦ ਰੱਖ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਬੇਅਰਾਮੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਸਦਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

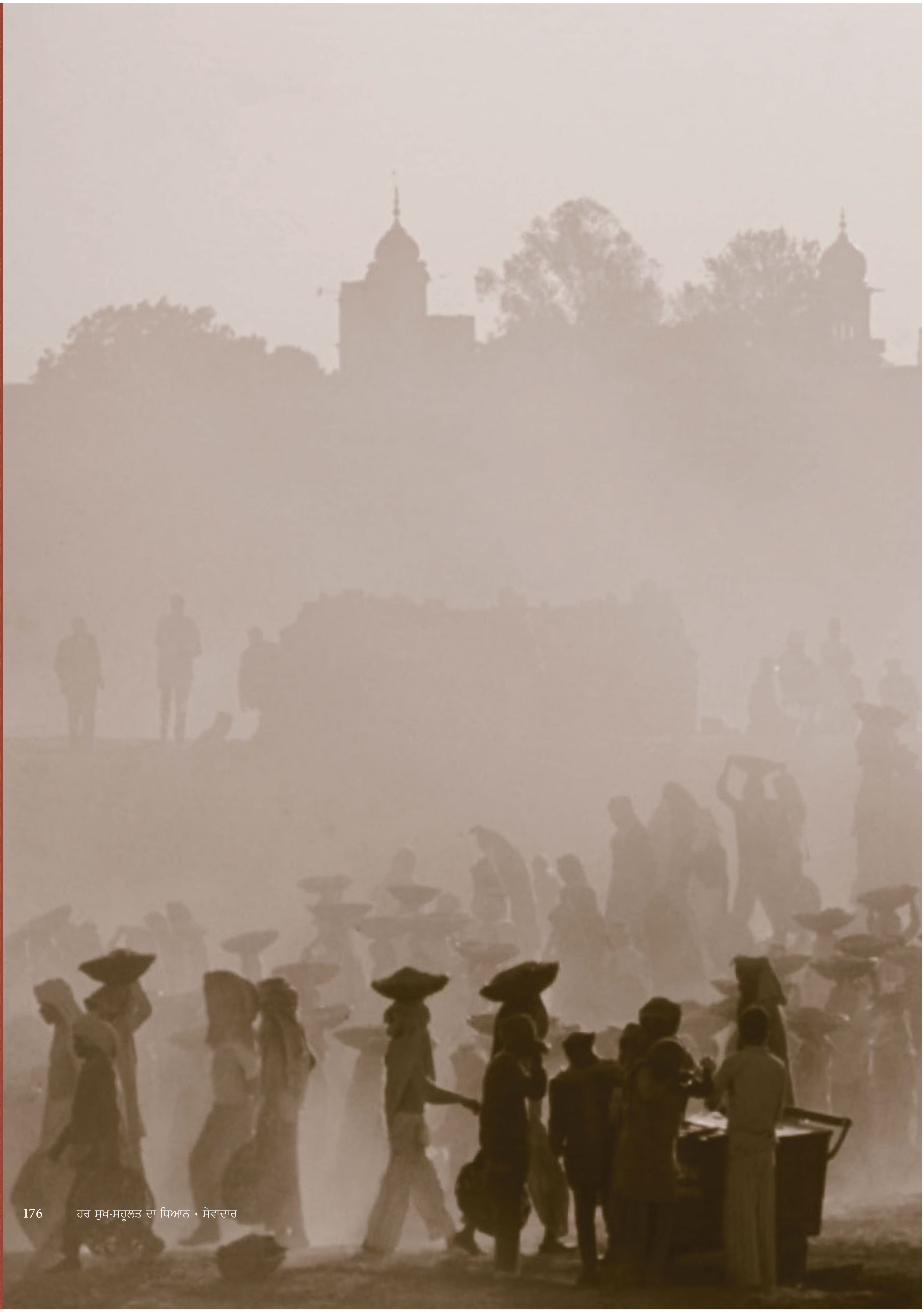

1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ।

ਡੇਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਹਰ ਕਾਰਜ ਕੁਝ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਾਰਜ ਭਾਵੇਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਰੋੜੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਾਰੀਗਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਏਥੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਸਭ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਪੱਣਤ ਦਾ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਡੇਰੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹਮਸਫ਼ਰ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ।"

ਲਗ-ਪਗ 1500 ਸੇਵਾਦਾਰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਇਕ ਇਕੱਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਏਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਰਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਡੇਰਾ-ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ (ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਸਮੇਤ) ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਫ਼ਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਘਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

“ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਇਕ ਅਮੀਰ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਆਪਣੇ ਖ਼ਰਚੇ ਉੱਤੇ ਬਣਵਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ: ‘ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, .ਗਰੀਬ ਤੋਂ .ਗਰੀਬ ਸਤਿਸੰਗੀ ਨੂੰ ਵੀ, ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਅਠਿਆਨੀ (50 ਪੈਸੇ) ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਤਿਸੰਗੀ, ਭਾਵੇਂ .ਗਰੀਬ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਮੀਰ, ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰੇਤ ਦੀ ਇਕ ਮੁੱਠ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਇੱਟਾਂ ਢੋਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਨਮੋਲ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ।’”

ਦੀਵਾਨ ਦਰਿਆਈ ਲਾਲ ਕਪੂਰ, ‘ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸ੍ਵਰਗ’

ਡੇਰਾ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਲੀ ਬਸਤੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕਾਰਜ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਮ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੰਤਵ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਲੋਕ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਹ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕੁਝ ਵਕਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬੀਬੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਾਰਜਾਂ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ।

ਬੈਜ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੱਥਾ-ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਡੇਰੇ ਦੀ ਘਟਦੀ-ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਲੁੱਕ ਵਿਛਾ ਕੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਜਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਲੋਕ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ, ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਣਾ, ਡੇਰੇ ਦੇ ਫ਼ਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ; ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਚਲਾਉਣਾ, ਪੌਦੇ ਲਾਉਣਾ, ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਅਤੇ ਕਟਾਈ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਜੱਥਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫ਼ਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਫ਼ਾਰਮ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਕਰਨਾ ਉਸ ਜੱਥੇ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਲਗਾਤਾਰ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਨ 2011-12 ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਕਾਰਜ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਰੰਗਣਾ, ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਮੁਨਾਸਬ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨਾ (ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਹ, ਤੇਲ, ਦਾਲਾਂ, ਟਾਟ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਪਾਈਪ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਆਦਿ)।

ਬਿਆਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਉਸਾਰੂ ਸਮਾਜਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਭ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਫ਼ਟਵੇਅਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਣਾ, ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਇਨਚਾਰਜ ਜਾਂ ਮੁਖੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੀਬੀਆਂ ਸਤਿਸੰਗ-ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਪਾਠੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਬੀਬੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਉੱਪਰ: ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਹੈ।

ਹੇਠਾਂ: ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਫੱਕ ਦੀ ਬਾਲਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

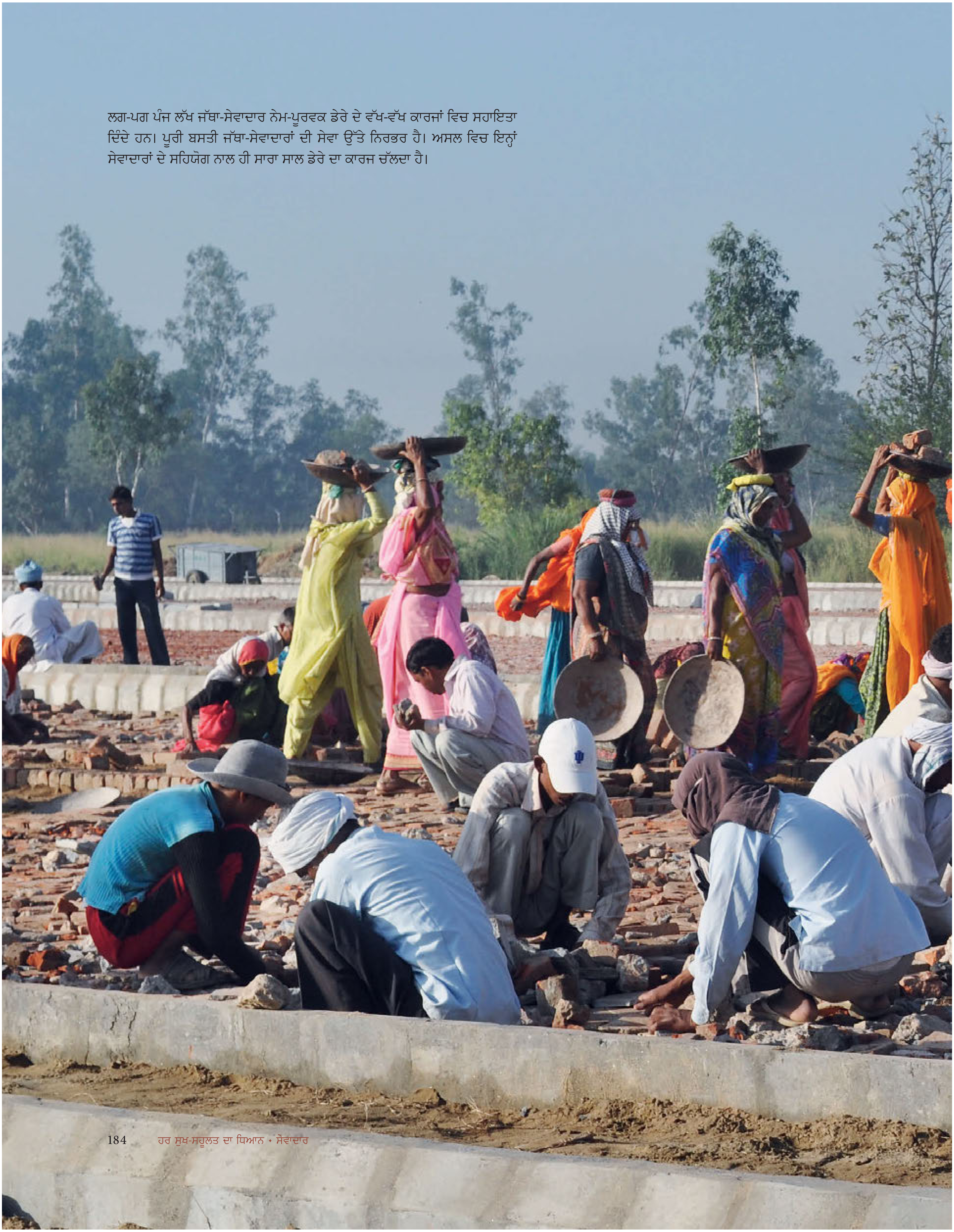

ਲਗ-ਪਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਜੱਥਾ-ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇਮ-ਪੂਰਵਕ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਬਸਤੀ ਜੱਥਾ-ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਡੇਰੇ ਦਾ ਕਾਰਜ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਰਿਹਾਇਸ਼

ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਮੁਫ਼ਤ ਘਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਕਤ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਬਣੇ ਇਕ-ਮੰਜ਼ਲਾ ਮਕਾਨ ਢਾਹ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੇਂ ਦੋ-ਮੰਜ਼ਲਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਕਾਨ ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਬਣੇ ਮਕਾਨ ਖੁਲ੍ਹੇ, ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਅਰਾਮ-ਦੇਹ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੋ-ਮੰਜ਼ਲਾ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਘਰ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉੱਪਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਭਾਗ ਉੱਤੇ ਇੱਟ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਅਤੇ ਹਲਕੇ ਦੂਧੀਆ ਰੰਗ ਦੇ ਪੇਂਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਜਿਹਾ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਏਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਰਿਆ ਮਾਹੌਲ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ ਬਣਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਕਾਰਾਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ।

CH04 F6157

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼।

ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਤਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਡੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ, ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ, ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਫ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ, ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ, ਹੋਮਿਊਪੈਥਿਕ ਕਲੀਨਿਕ, ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਫ਼ਿਜ਼ੀਓਥੈਰਪੀ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਲੋੜ ਪੈਣ ’ਤੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਕੁਝ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਬਣੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਆਸ ਵਾਲਾ ਹਸਪਤਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। (ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਵੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ)।

ਸੰਨ 1965 ਵਿਚ ਬਣੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਨੇਚਰਕਿਓਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਭੋਜਨ, ਵਰਜਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। (ਪੁਰਾਣੇ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਬਣੀ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਵੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਬਸਤੀ ਦੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਇਲਾਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਰਾ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ’ਤੇ ਡੇਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਲਈ ਵਾਹਨ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਚੁਸਤ ਅਤੇ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

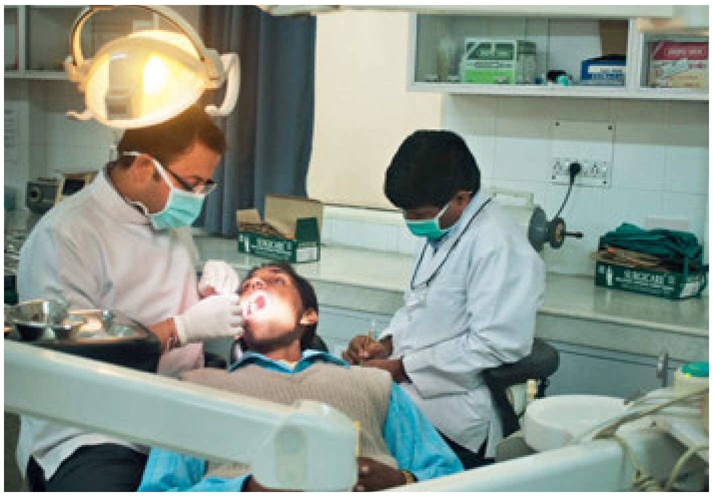

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ : ਡੇਰਾ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ।
ਉੱਪਰ : ਸਿਹਤ ਦੀ ਪਰਖ-ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ।

ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਬਿਆਸ ਹਸਪਤਾਲ (ਜਿਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ 1986 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ) ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਏਥੇ 25 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਸੰਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਤਿਸੰਗੀ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ, ਮੁਫ਼ਤ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ’ਤੇ 35 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਵਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਮੁਫ਼ਤ ਇਲਾਜ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਇਹ ਬੋਝ ਨਾ ਪਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਡੇਰੇ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਸੰਤਮਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਉੱਪਰ: ਬਿਆਸ ਹਸਪਤਾਲ
ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਨੇਚਰਕਿਓਰ ਹਸਪਤਾਲ
ਹੇਠਾਂ: ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ।

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ

ਮੌਜੂਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੀ 'ਦ ਪਾਥ ਸੀਕਰਜ਼ ਸਕੂਲ' ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਕੂਲ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2014 ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਤਕ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 1200 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਉੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਨੁਭਵੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਵੇਤਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹਨ, (ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਕਾਲੋਨੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਫ਼ੀਸ ਡੇਰਾ ਦਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ)। ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਰਮਾਣਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਉੱਤਮ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਸਕੂਲ ਡੇਰੇ ਦੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨ (ਸਪੋਰਟਸ ਕੰਪਲੈਕਸ) ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਹੁਤ ਸੁਵਿਧਾ-ਭਰੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਜਿਮਨੇਜ਼ੀਅਮ ਵੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਕਰਤਾ ਸਟਾਫ਼ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਮੈਦਾਨ (ਸਪੋਰਟਸ ਕੰਪਲੈਕਸ)

ਡੇਰੇ ਦੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਾਗਿੰਗ ਟ੍ਰੈਕ ਹੈ। ਏਥੇ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦਾ ਮੈਦਾਨ, ਟੈਨਿਸ ਅਤੇ ਬਾਸਕਟ-ਬਾਲ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰਟ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਏਥੇ ਫੁੱਟਬਾਲ, ਕ੍ਰਿਕਟ, ਬਾਸਕਟ-ਬਾਲ, ਬੈਡਮਿੰਟਨ ਆਦਿ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਯੂਨੀਫ਼ਾਰਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਮ ਵੀ ਹੈ।

PUSH

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ

ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਭੋਜਨ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਡੇਰਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਹਵਾਦਾਰ ਅਤੇ ਸੁਹਾਵੇ ਮਾਹੌਲ ਵਾਲੀ ਇਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਸਭ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਲਈ ਇਕ ਰੈਸਟੋਰੇਸ਼ਨ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਬਹਾਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਪੁਰਾਲੇਖ ਵਿਭਾਗ' (ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ) ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ 70,000 ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪੰਜ ਲੱਖ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਰੂਹਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਡੇਰਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਗੇਟ।

ਉੱਪਰ: ਰੀਡਿੰਗ ਰੂਮ
ਹੇਠਾਂ: ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੇਸ਼ਨ।

ਉੱਪਰ: ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ।
ਹੇਠਾਂ: ਡੇਰੇ ਦਾ ਪੁਰਾਲੇਖ ਵਿਭਾਗ (ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ)।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ

ਡੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤਮਤ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਥੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ 1902 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ 'ਸਾਰਬਚਨ' ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ 500 ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਛਪਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਦਾ ਕਾਰਜ ਚੱਲਦਾ ਤਾਂ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਹੋਈ। 1951 ਤਕ ਡੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪੰਜ-ਛੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਵਿਧੀਵਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੰਤਮਤ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। 1970 ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਹਿਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਲਗ-ਪਗ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅੱਜ ਵਿਦਵਾਨ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮੂਹ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਫ਼ਰੀਕਾ, ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ 25 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆਡੀਓ ਸੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਲਾਂ-ਜਵਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਆਡੀਓ ਸੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਆਡੀਓ ਸੀ.ਡੀ., ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗਤ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉੱਤੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ

ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ
ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ
ਸੰਤ ਕਬੀਰ
ਸੰਤ-ਮਤ ਦਰਸ਼ਨ
ਸਰਮਦ
R-15/-
R-12/-
R-9/-

ਸੀ.ਡੀ., ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ।

ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਜਨਰਲ ਸਟੋਰ ਅਤੇ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਾਊਂਟਰ।

ਆਮ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ, ਫਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਸਸਤੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਲਾਈ ਅਤੇ ਡਰਾਈਕਲੀਨਿੰਗ, ਦਰਜ਼ੀ, ਮੋਚੀ, ਨਾਈ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਏਥੇ ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੈਂਕ, ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ, ਫ਼ਾਇਰਬ੍ਰਿਗੇਡ ਅਤੇ ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਮੋਟਰ ਗੈਰਾਜ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਧੁਲਾਈ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਈਕਲ, ਰਿਕਸ਼ਾ, ਸਕੂਟਰ, ਬੱਸਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਟ੍ਰੱਕ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। (ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦਾ ਮੁੱਲ ਖ਼ੁਦ ਤਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।) ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਕਲ-ਪੁਰਜ਼ੇ ਵਰਤ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਟਰ ਗੈਰਾਜ ਵਿਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

RADHA SOAMI SATSANG BEAS
DAC 576

DERA VAN

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ-ਫਿਰਦੇ।

ਗੁਆਚਾ ਅਤੇ ਲੱਭਾ

'ਗੁਆਚਾ ਅਤੇ ਲੱਭਾ' ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਇਸ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ

ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਡੇਰੇ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਆਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੇਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਰੇਲ-ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਆਰਕਸ਼ਣ (reservation) ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਡੇਰੇ ਨੇ ਬਿਆਸ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ

ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸਤਰਕ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਕੂੜਾਦਾਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਗਲ-ਸੜ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਾ ਗਲਨ-ਸੜਨ ਵਾਲੇ ਕੂੜੇ ਦਾ ਠੀਕ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ ਰੋਜ਼ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਰਤਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੂੜੇ ਦੀ ਖਾਦ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਕੂੜਾ ਜਿਵੇਂ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਲੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਜਵਾਨ ਭਾਈ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ, ਟਰੱਕਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਚਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮੋਟਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਦੇਖਿਆਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਰੀ–ਸਾਈਕਲਿੰਗ (ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ)

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਅਜਿਹੇ ਸਥਾਈ ਢੰਗ ਵਰਤਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਆਵਰਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੇਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਨਾਲੀਆਂ ਦਾ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਲਾ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੰਦਗੀ ਅਤੇ ਕੂੜੇ-ਕਚਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਗਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਚਰੇ ਨੂੰ ਖਾਦ ਵਿਚ ਬਦਲਨ ਲਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਟੋਇਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀਵਰੇਜ ਤੋਂ ਖ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਕਸੀਡੇਸ਼ਨ ਪਾਂਡ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੱਬੇ, ਪਲਾਸਟਿਕ, ਕੱਚ, ਲੋਹੇ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕਰੈਪ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਖ਼ਾਲੀ ਕੈਨ ਅਤੇ ਡੱਬਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਲਈ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਕਾਰ

ਕਿਸੇ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਡੇਰਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਿਮ-ਸੰਸਕਾਰ, ਫੁੱਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਭੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ

ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਖੂਹ ਖੁਦਵਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਖ਼ਰਚੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਖ਼ੁਦ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਦ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਖ਼ਰੀਦ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਬਦਲੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲਈ ਜਾਂਦੀ। ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਉਣਾ, ਸੰਗਤ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਭੀੜ ਲਈ ਵੱਡਾ ਸਤਿਸੰਗ ਪੰਡਾਲ ਬਣਵਾਉਣਾ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਉਣਾ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖੁਆਉਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਪੂਰੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਸਮੇਂ ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਦੀ-ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਵੱਲ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਡੇਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਹੋਰ ਵੱਧ ਵਿਵਸਥਿਤ ਅਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਗਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਨ 1990 ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਹਾਲੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲੇ ਮੰਜ਼ਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰੇ ਦੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 1000 ਏਕੜ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਬਿਰਛ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲਗ-ਪਗ 350 ਤੋਂ 400 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਰਛ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਿਰਛ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।"

ਅਸਲ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੇੜ-ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਵਹਾਰਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਾਦਗੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਏਥੇ ਲਾਏ ਗਏ ਲੱਖਾਂ ਪੇੜ-ਪੌਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲਾਉਣਾ ਵੀ ਅਸਾਨ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਹੁ-ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਣ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਏਥੋਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਫਲ-ਰੂਪ ਲੋਕ ਏਥੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡ-ਕੁੱਦ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਲੋਕ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਤਕ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਢਲਾਨਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਾਕੇ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹਰਿਆਲੀ, ਪੇੜ-ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲ ਹਨ। ਇਹ ਏਥੋਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਕਈ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ, ਏਥੋਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਦਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਅਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਮਾਰਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਹਿਜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਏ ਬਹੁ-ਉਪਯੋਗੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ — 'ਹਵਾ-ਘਰ'। ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਸ਼ੈੱਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਏਥੇ ਸ਼ੈੱਡ ਦਾ ਹੋਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੀ ਛੱਤ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਹੇਠਾਂ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਲਾਅਨ (lawn) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਛੱਤ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਖੰਭੇ, ਵੇਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਘਰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਛਾਇਆਦਾਰ ਅਰਾਮਦੇਹ ਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ-ਪੰਡਾਲ। ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਸਥਾਨ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਨੇੜੇ ਹੀ ਗੇਟ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆ-ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਬਹੁਤੀ ਭੀੜ ਨਹੀਂ ਇਕੱਠੀ ਹੁੰਦੀ।

ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰੇ ਦਾ ਕੁਝ ਇਲਾਕਾ ਸੰਗਤ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਡੇਰੇ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸਫਲਤਾ-ਪੂਰਵਕ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਹਵਾ-ਘਰ ਵਿਚ ਅਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕ।

ਡੇਰੇ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ

ਡੇਰੇ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਬਹੁਤ ਸਿੱਧੀ-ਸਾਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਸਬੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਹੈ, (ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਕੰਧ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਿਰਛਾਂ ਦੀ ਵਾੜ ਹੈ) ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਗੇਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਾਰ ਪਾਰਕਿੰਗ ਹੈ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਕਾਲੋਨੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਡੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵਧਦੇ ਜਾਵੋ, ਚੌੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੰਗ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਚੌੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਗੋਲ ਚੌਕ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਖ਼ੂਬ ਚੌੜੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੁੱਖ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ, ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੀੜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਹਨਾਂ ਅਤੇ ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਲਈ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਥਾਂ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਏਥੋਂ ਦੀ 'ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ' ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਡੇਰੇ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਏਧਰ-ਓਧਰ ਆ-ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਢਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਅਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਪ-ਸ਼ੱਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਟੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਏਧਰ-ਓਧਰ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ; ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ-ਸੁਹਾਵੇ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੈਦਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਖ਼ੂਬ ਚੌੜੇ ਫੁਟ-ਪਾਥ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੇਲਿੰਗ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਿਰਫ਼ ਫੁੱਟ-ਪਾਥ ਉੱਤੇ ਹੀ ਚੱਲਣ, ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ। ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ-ਪੂਰਵਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੜਕ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਭੂਮੀ-ਗਤ (ਅੰਡਰ-ਗਰਾਊਂਡ) ਰਸਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗਤ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ।

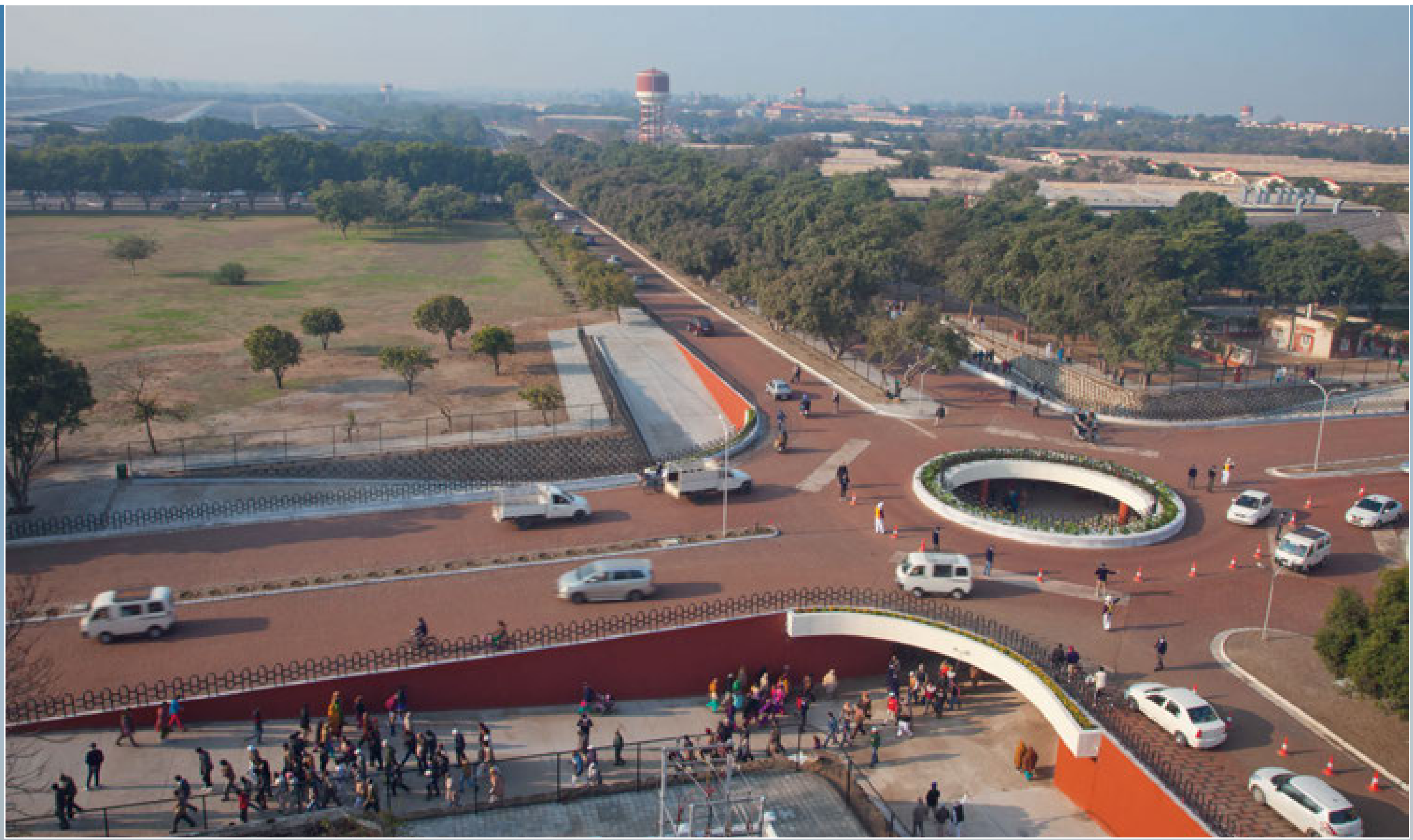

ਡੇਰੇ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ, 2014
N
W
E
S
1000 ft
2000 ft
5000 ft
1/2 Mile
1 Mile

ਤਾਲਿਕਾ

1. ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ
2. ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੈੱਡ-1
3. ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਸ਼ੈੱਡ
4. ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਸਰਾਵਾਂ
5. ਲੰਗਰ
6. ਭੋਜਨ-ਭੰਡਾਰ
7. ਕੈਨਟੀਨ
8. ਸਨੈਕ ਬਾਰ
9. ਹੋਸਟਲ
10. ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ
11. ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਬੈਂਕ
12. ਖ਼ਰੀਦਦਾਰੀ
13. ਲੰਗਰ ਦਾ ਰਸੋਈ-ਘਰ
14. ਆਟਾ ਮਿੱਲ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਗੋਦਾਮ
15. ਹਵਾ-ਘਰ
16. ਹਵਾ-ਘਰ
17. ਵਿਰਾਸਤ ਵਾਲਾ ਚੌਕ (ਹੈਰੀਟੇਜ ਸਕੇਅਰ)
18. ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਅਕੱਮੋਡੇਸ਼ਨ ਬੁਕਿੰਗ, ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ
19. ਸੇਵਾ ਸਮਿਤੀ ਅਤੇ ਗੁਆਚਾ ਅਤੇ ਲੱਭਾ ਵਿਭਾਗ
20. ਸ਼ੌਚਾਲੇ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰ
21. ਗੇਟ ’ਤੇ ਚੈਕਿੰਗ, ਸਮਾਨ ਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ
22. ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਰਿਹਾਇਸ਼
23. ਸਕੂਲ
24. ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ
25. ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ
26. ਹਸਪਤਾਲ
27. ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ
28. ਆਕਸੀਡੇਸ਼ਨ ਪਾਂਡ (pond)
29. ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਰਕਿੰਗ
30. ਨਰਸਰੀ
31. ਸ਼ਾਪਿੰਗ-ਕੰਪਲੈਕਸ
32. ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਭੱਠਾ
33. ਗੇਟ
34. ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ
35. ਵਰਕਸ਼ਾਪ
36. ਬਿਸਤਰਾ ਸ਼ੈੱਡ
37. ਕੋਲਡ ਸਟੋਰ
38. ਫ਼ਾਇਰ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਅਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ
39. ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੋਰ
40. ਅਸਥੀ-ਵਿਸਰਜਨ ਘਾਟ
41. ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ

ਡੇਰੇ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ

ਡੇਰੇ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖ ਆਏ ਹਾਂ, ਏਥੋਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਸਿੱਧਾ-ਸਾਦਾ ਹੈ। ਘਰ, ਹੋਸਟਲ, ਸਰਾਵਾਂ, ਸ਼ੈੱਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਇੱਕੋ-ਜਿਹੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਅਤੇ ਦੂਧੀਆ ਰੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦੀ ਅਤੀ-ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਤਰ ਕੁਝ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਆਧੁਨਿਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਹੈ: ਹਲਕੇ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਟੀਲ ਟਿਊਬਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਸਪੇਸ ਫਰੇਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਜਿਹੇ ਖੰਭਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਂ ਘੇਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਲਚਕਦਾਰ ਬਨਾਵਟ ਕਾਰਨ ਭੁਚਾਲ ਦੇ ਝਟਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਣੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੇਲ ਹੈ—ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸ਼ੈੱਡ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਦਫ਼ਤਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਾਤਾ-ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਰਿਸਰਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਂ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰ ਹੋਣ। ਫ਼ਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਜਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚਾਂ ਸਮੇਤ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ-ਰੂਪਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਨਿਰਮਾਣ-ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ-ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਰਲ ਪਰ ਕਾਰਗਰ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਬਿਆਸ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ: ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ "ਸਾਦਾ ਪਰ ਸੁੰਦਰ" ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਡੇਰੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ, ਲੈਂਡ ਸਕੇਪ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ-ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਚੀਫ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਭਾਗ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਛੋਟੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ-ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵੀ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਟਾਈਲਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਰੰਗ ਚੁਣਨਾ ਜਿਹੜੇ ਵਕਤ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਫਿੱਕੇ ਨਾ ਪੈਣ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦਾ ਕਾਰਜ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸਪੇਸ-ਫ਼ਰੇਮ ਤਕਨੀਕ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵੱਡੇ ਸ਼ੈੱਡਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵੀ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸੇ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ, ਜਿੱਥੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਸ਼ੈੱਡ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

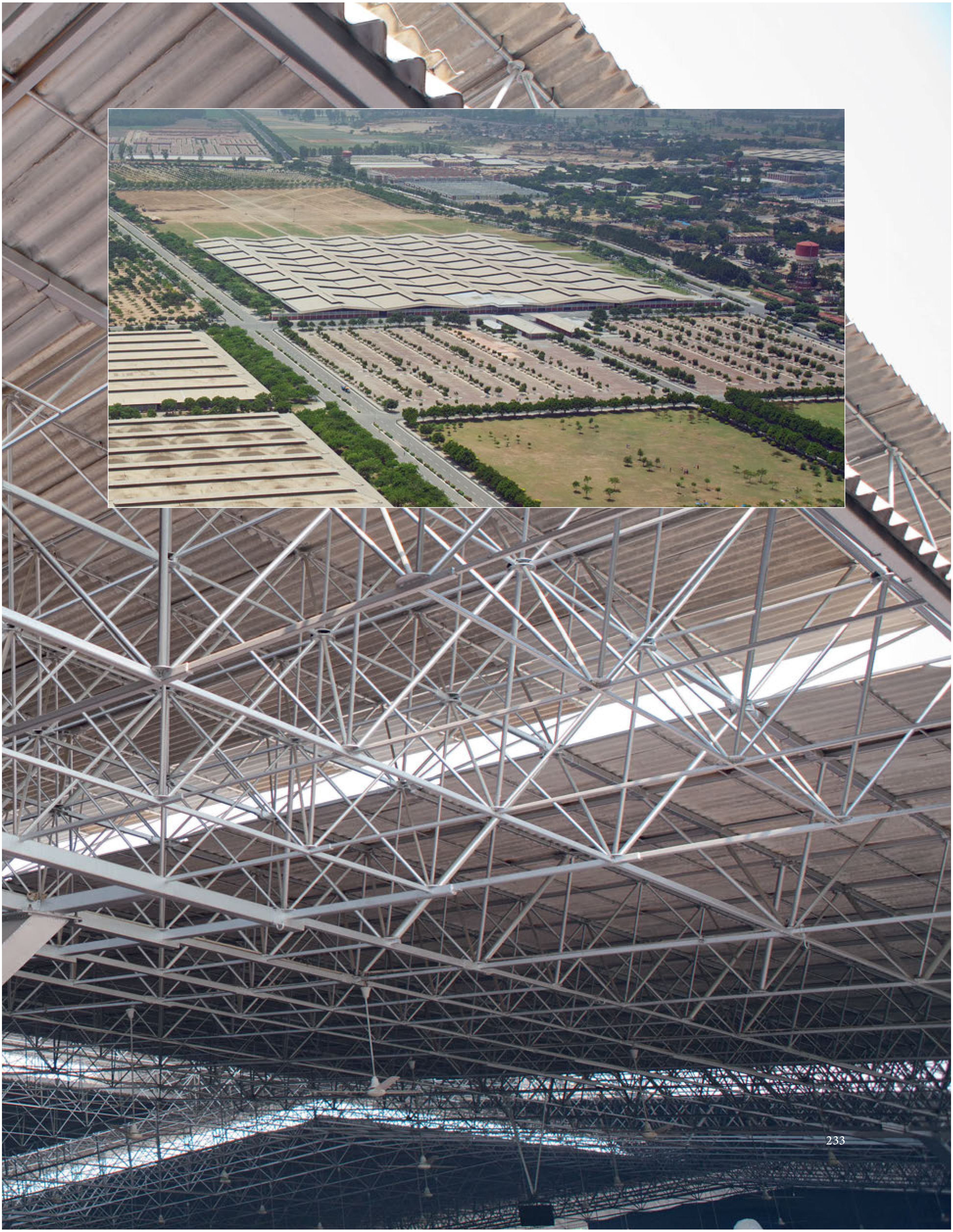

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਛੱਤ ਦੇ
ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ।

ਹਵਾਈ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਹੈਂਗਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ-ਕਾਰਜ।

ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ

ਡੇਰਾ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ—ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਸੜਕਾਂ, ਮਕਾਨਾਂ, ਦਫ਼ਤਰਾਂ, ਸਨੈਕ ਬਾਰ, ਹਵਾਈ ਪਟੜੀ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਯੋਗ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਉਮਰ ਦੇ ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਲ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਧੂੜ ਉੱਡਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਕਾਰੀਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਸੰਗਤ ਸੇਵਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲ ਢੋਣਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਠੁਕਾਈ, ਰੰਗਾਈ, ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਚਲਾਉਣ ਜਾਂ ਤੋੜ-ਫੋੜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਟੈਂਕੀ ਬਣਾਉਣ ਤਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

JCB

HERE

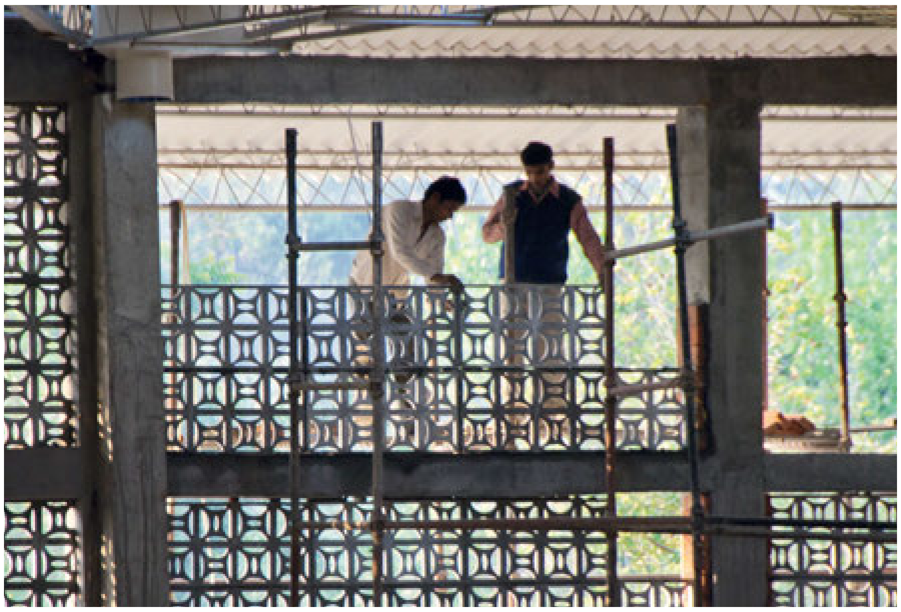

ਰੋੜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ

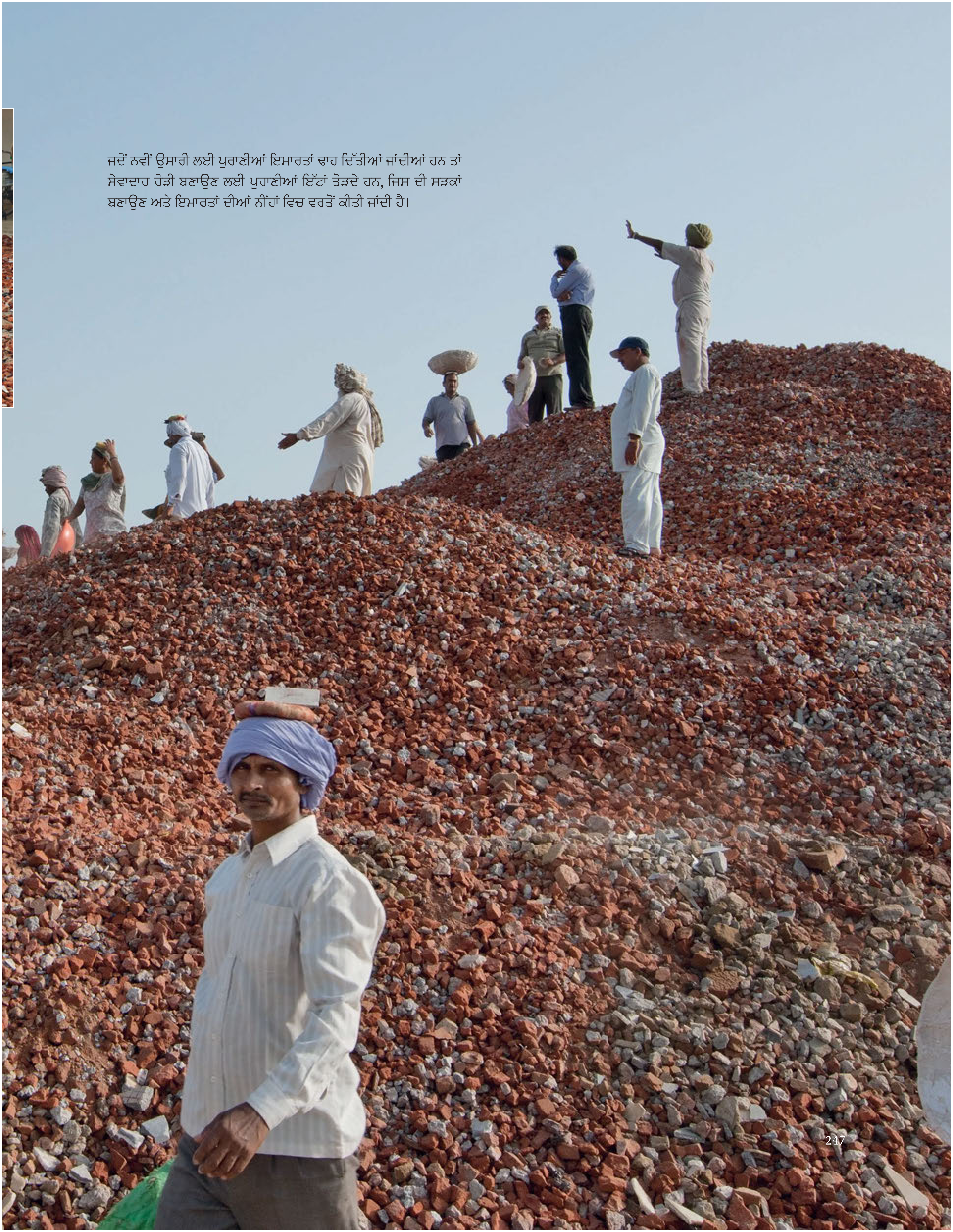

ਜਦੋਂ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰੋੜੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਤੋੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ।

ਵਰਕਸ਼ਾਪ

ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਟਾਈਲ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ (ਜਿਹੜੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ) ਅੰਦਰ, ਬਾਹਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇ ਖੰਭੇ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਟ-ਪਾਥਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਲਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ, ਨਾਲੀਆਂ ਦੇ ਢੱਕਣ, ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਲੀਆਂ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸ਼ੌਚਾਲਿਆਂ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਗੋਲਾਕਾਰ ਛੱਤਾਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਟਾਈਲ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਈਮਰ ਅਤੇ ਪੇਂਟ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਾਲੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਟਾਈਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪ

ਉੱਪਰ: ਜਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ।
ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ: ਜਾਲੀਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਅਤੇ ਜਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਕੰਧ।

ਫ਼ਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ।

ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਧਾਤ ਦਾ ਕਾਰਜ (ਕਾਰਪੈਂਟਰੀ ਅਤੇ ਮੈਟਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪ)

ਕਾਰਪੈਂਟਰੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਫ਼ਰਨੀਚਰ ਅਤੇ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾੜ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਰਾਂ, ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਵਾਲੇ ਪਾਈਪ, ਗਰਿੱਲਾਂ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਲਈ ਐਲੂਮੀਨੀਅਮ ਦੇ ਫ਼ਰੇਮ ਅਤੇ ਚਿਟਕਣੀਆਂ ਆਦਿ।

ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਭੱਠਾ

ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਥੋਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਡੇਰੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭੱਠੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡੇਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਇਹ ਉਸੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਖੂਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਜਲਾ ਕੇ ਇੱਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭੱਠਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੇਕ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇੱਟਾਂ ਪਕਾਉਣ ਵਿਚ ਛੇ ਤੋਂ ਅੱਠ ਹਫ਼ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਾਲਾ ਭੱਠਾ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਭੱਠੇ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਕੋਲੇ ਨਾਲ ਭੱਠੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਇੱਟਾਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਟਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਫੁੱਟ-ਪਾਥਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

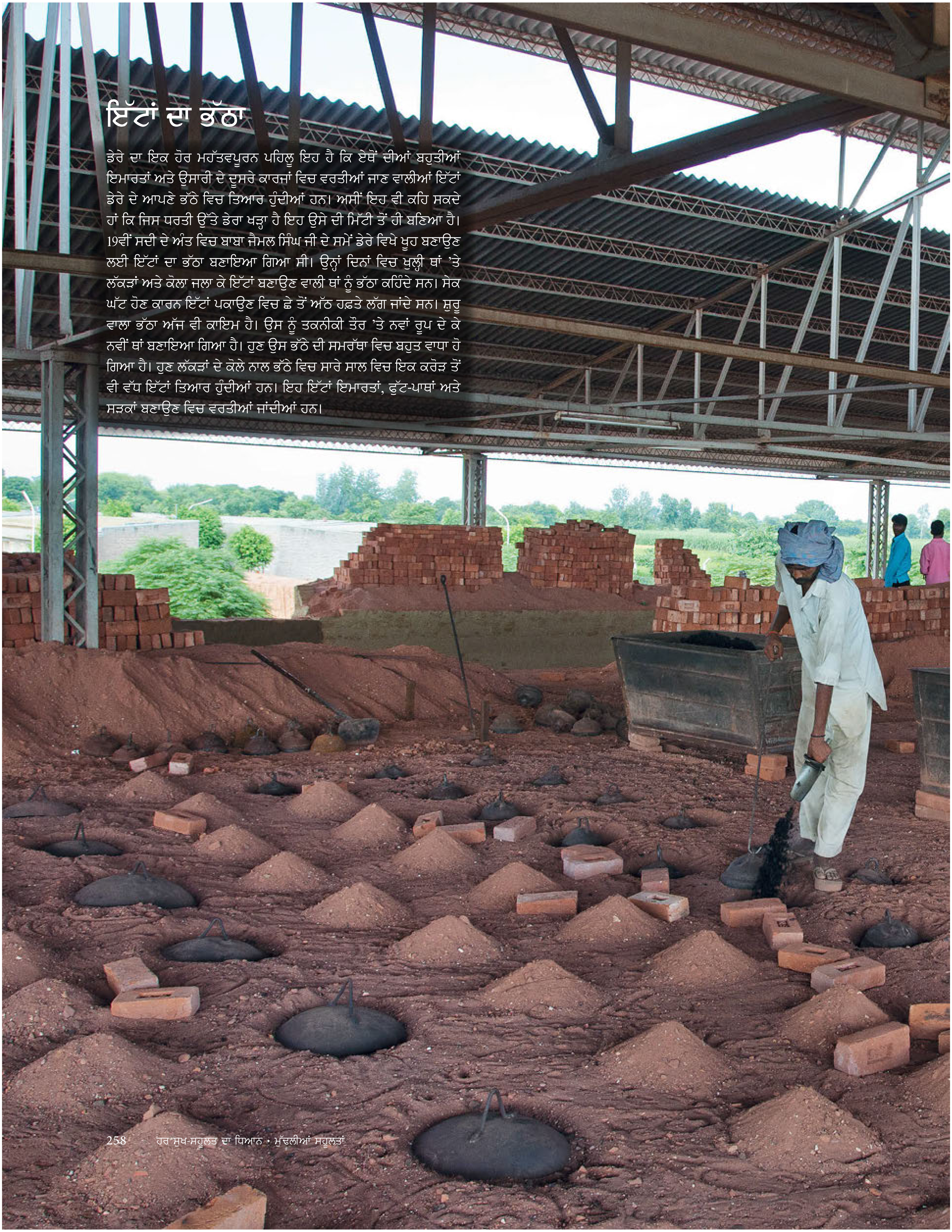

R S

ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਰੰਗਣਾ

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਕੱਪੜਾ ਰੰਗਣ ਅਤੇ ਸਿਊਂਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਲ, ਸਕਰੀਨ ਲਈ ਪਰਦੇ, ਵਿਛਾਉਣ ਲਈ ਟਾਟ।

ਸਹਾਇਕ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਵਿਭਾਗ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਏਥੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ-ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹਨ: ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਨਿਰਮਾਣ-ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਕਨੂੰਨੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਹਿਤ ਇਕ ਕਸਬੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦੀ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ।

ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲਡਿੰਗ

ਪਰਚੇਜ਼ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੋਰ

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਰਚੇਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖ਼ਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਖ਼ੁਦ ਤਾਰਦੇ ਹਨ)।

ਸਾਰੀ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਉੱਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਗੁਦਾਮਾਂ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੋਰ ਤੋਂ ਮਾਲ-ਅਸਬਾਬ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਲਈ ਸਮਾਨ, ਦੂਰ-ਸੰਚਾਰ ਉਪਕਰਣ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫ਼ਰਨੀਚਰ ਤਕ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

R.S.S. BEAS
"M.W.K.W." No: 1

ਉੱਪਰ: ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਜੈਨਰੇਟਰ। ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਡੇਰਾ ਜੈਨਰੇਟਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

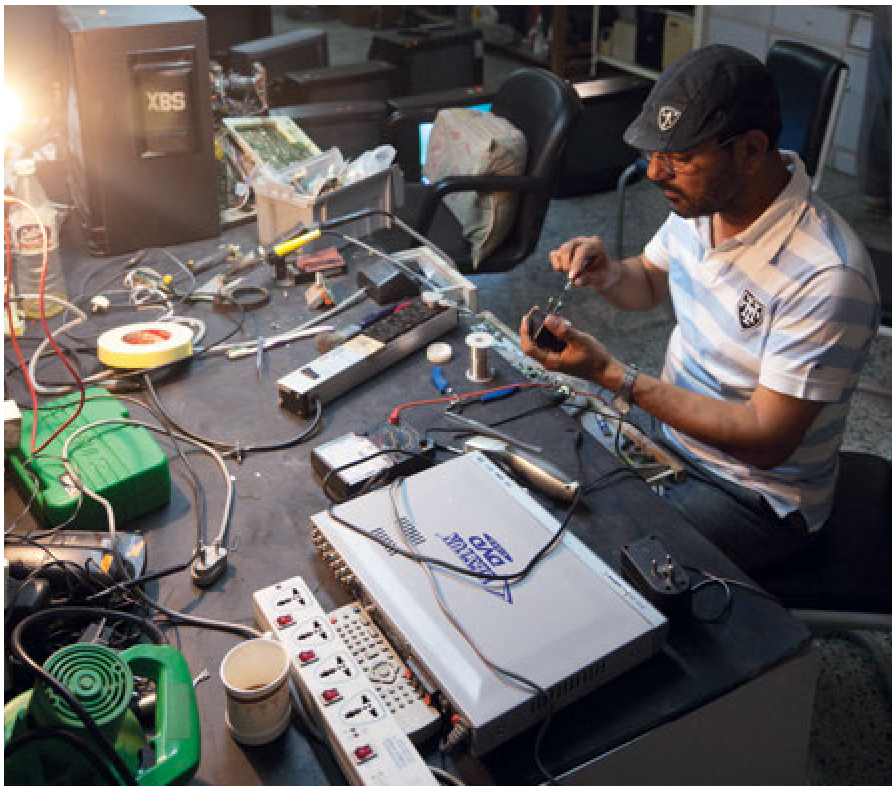

ਉੱਪਰ: ਡੇਰੇ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ

ਡੇਰੇ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ ਛੋਟੇ ਜੈੱਟ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਉੱਤਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਿਪੁੰਨ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਆਧੁਨਿਕ ਕੰਟਰੋਲ-ਟਾਵਰ ਦੁਆਰਾ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਟੀ.ਏ.ਸੀ. ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਭਾਗ

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਆਡੀਓ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ (ਟੀ.ਏ.ਸੀ.)

ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਦੂਰ-ਸੰਚਾਰ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਕੇਬਲ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਸਤਿਸੰਗ-ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਕਰੀਨਾਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਅਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਪਕਰਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪ-ਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਗੇਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਪੂਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਪਬਲਿਕ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਬੂਥ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਡੇਰਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੈਂਟਰ (ਡੀ.ਸੀ.ਸੀ.)

ਆਈ.ਟੀ. ਸੇਵਾਦਾਰ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੈੱਟ-ਵਰਕ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਲਈ ਸਾਫ਼ਟਵੇਅਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਗਤ ਲਈ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਬੁਕਿੰਗ ਲਈ ਸਾਫ਼ਟਵੇਅਰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, ਪਰਚੇਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਜਾਂ ਫ਼ਾਈਨੈਂਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਦਿ ਲਈ ਸਾਫ਼ਟਵੇਅਰ ਬਣਾਉਣਾ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੈੱਟ-ਵਰਕ ਦੁਆਰਾ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਮੰਡ-ਪੰਡਾਲ ਦੀ ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ 40 ਏਕੜ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਵਿਚ ਫ਼ੋਟੋਵਾੱਲਟੈਕ ਪੈਨਲ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਕੂੜੇ-ਕਚਰੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ

ਏਥੋਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪੂਰੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਏਥੋਂ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ-ਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਬਣੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 22 ਟੈਂਕੀਆਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਂਕੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਸਪਲਾਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਟੈਂਕੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਟੈਂਕੀ ਤੋਂ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਕਾਲੋਨੀ ਨੂੰ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਸਿੱਧਾ ਖੂਹਾਂ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ’ਚੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਰਤਾਉ।

ਉੱਪਰ: ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਾਈਪ ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।
ਹੇਠਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।
ਹੇਠਾਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ: ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਛਿੜਕਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸ਼ੌਚਾਲੇ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾਈ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸਿਵਲ-ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਜੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੌਚਾਲਿਆਂ, ਇਸ਼ਨਾਨ-ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਦੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਫ਼ਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਆਕਸੀਡੇਸ਼ਨ ਪਾਂਡਾਂ (ponds) ਤੋਂ ਖਾਦ ਲਈ ਗਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੂੜਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕੂੜੇ-ਕਚਰੇ ਦੀ ਉੱਤਮ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਰਨ, ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਇਕ ਲੀਟਰ ਵੀ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗੀ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਸਿੱਧਾ ਟਿਊਬ-ਵੈੱਲਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਤਰ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਤਰ ਉੱਚਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਛੱਤਾਂ ਤੋਂ, ਨਾਲੀਆਂ 'ਚੋਂ, ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੌਚਾਲੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ : ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਕੂੜੇ-ਕਰਕਟ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ।

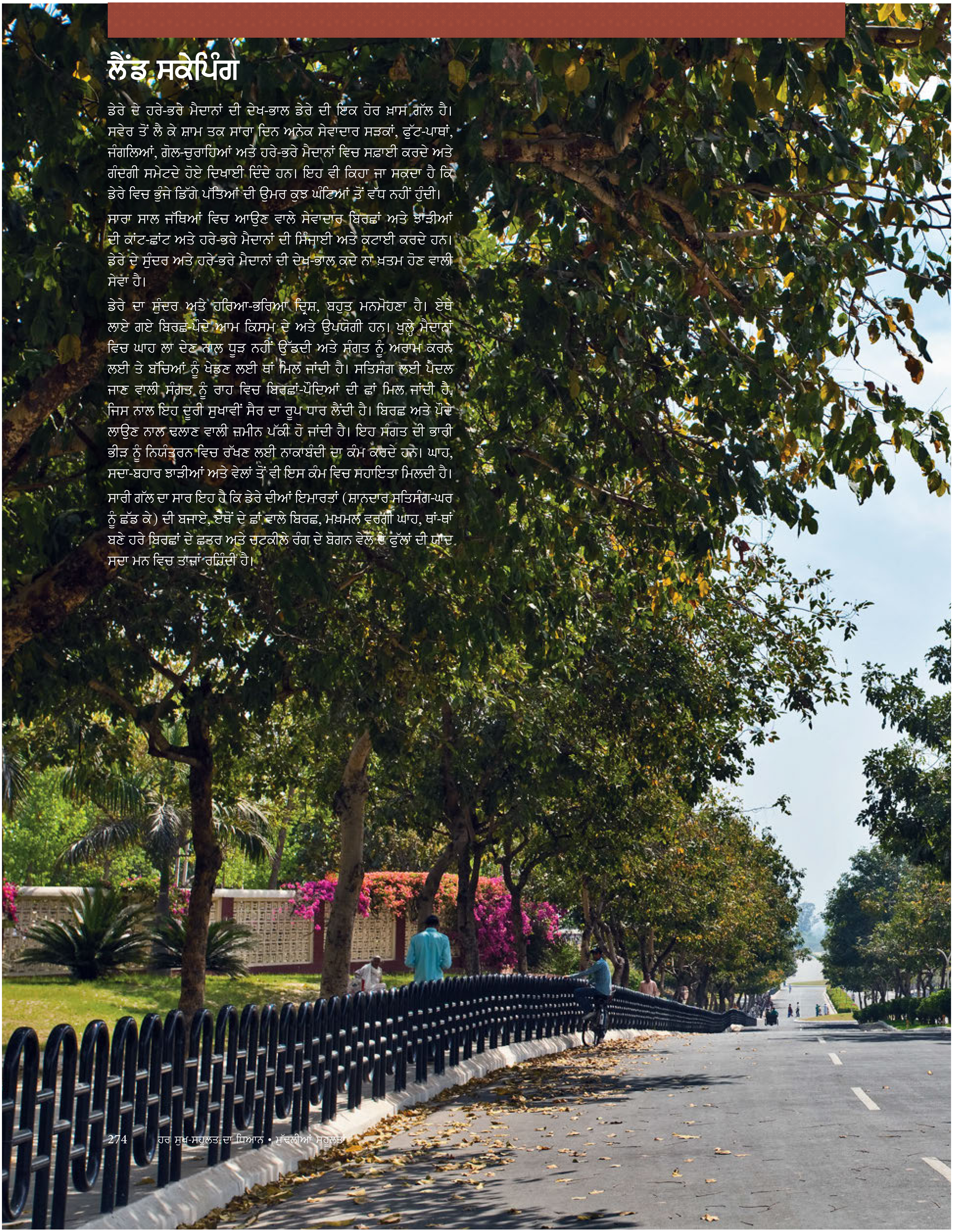

ਲੈਂਡ ਸਕੇਪਿੰਗ

ਡੇਰੇ ਦੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਡੇਰੇ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅਨੇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੜਕਾਂ, ਫੁੱਟ-ਪਾਥਾਂ, ਜੰਗਲਿਆਂ, ਗੋਲ-ਚੁਰਾਹਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਗੰਦਗੀ ਸਮੇਟਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਭੁੰਜੇ ਡਿੱਗੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਜੱਥਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਿਰਛਾਂ ਅਤੇ ਝਾੜੀਆਂ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਅਤੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਜਾਈ ਅਤੇ ਕਟਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਦੇ ਨਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਬਹੁਤ ਮਨਮੋਹਣਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਲਾਏ ਗਏ ਬਿਰਛ-ਪੌਦੇ ਆਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹਨ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਧੂੜ ਨਹੀਂ ਉੱਡਦੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ ਪੈਦਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਬਿਰਛਾਂ-ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਦੂਰੀ ਸੁਖਾਵੀਂ ਸੈਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਢਲਾਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਘਾਹ, ਸਦਾ-ਬਹਾਰ ਝਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵੇਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ (ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਤਿਸੰਗ-ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦੀ ਬਜਾਏ, ਏਥੋਂ ਦੇ ਛਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿਰਛ, ਮਖ਼ਮਲ ਵਰਗੀ ਘਾਹ, ਥਾਂ-ਥਾਂ ਬਣੇ ਹਰੇ ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਛਤਰ ਅਤੇ ਚਟਕੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬੋਗਨ ਵੇਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਸਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਨਰਸਰੀ

ਬਿਰਛਾਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਨਰਸਰੀ।

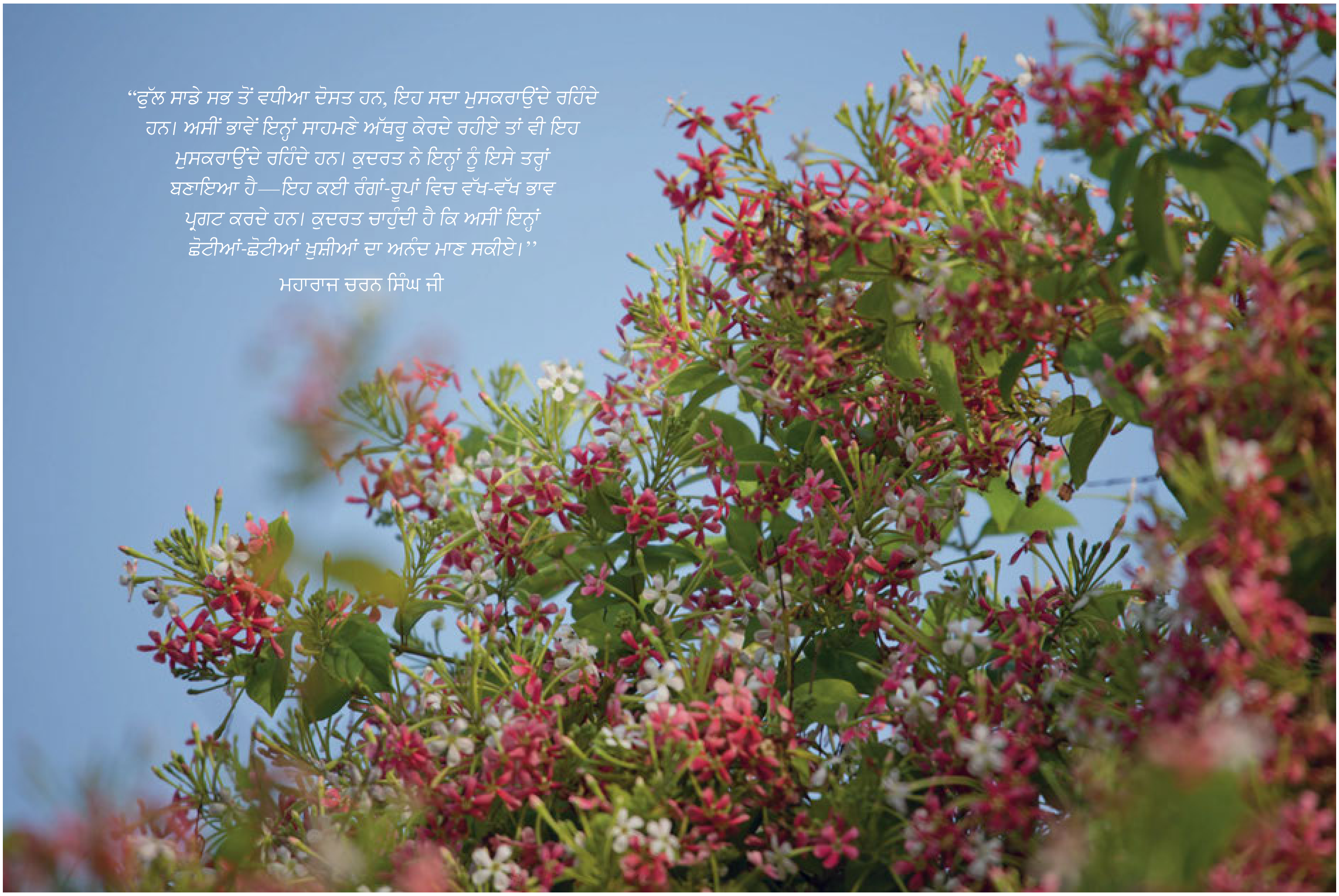

"ਫੁੱਲ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦੋਸਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਦਾ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰਦੇ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ—ਇਹ ਕਈ ਰੰਗਾਂ-ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕੀਏ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਹਰਿਆਲੀ ਲਈ ਘਾਹ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੇਵਾਦਾਰ।

ਡੇਰੇ ਦੀ ਛੋਟੀ-ਜਿਹੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਪੌਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖੇਤਾਂ ਵਾਂਗ ਏਥੋਂ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਸ਼ਲ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਜਦ ਕਿ ਸਿੰਜਾਈ, ਬੀਜ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ, ਪੌਦੇ ਲਾਉਣ, ਬੀਜ ਸੁਕਾਉਣ, ਜ਼ਮੀਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਜਿਹੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ, ਦੂਸਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਵੀ ਹਨ। ਏਥੋਂ ਦਾ ਪੇੜ-ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡਾ ਅਤੇ ਧੂੜ ਭਰਿਆ ਇਲਾਕਾ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਡੇਰਾ, ਆਪਣੀ ਹਰਿਆਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਮਨਮੋਹਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

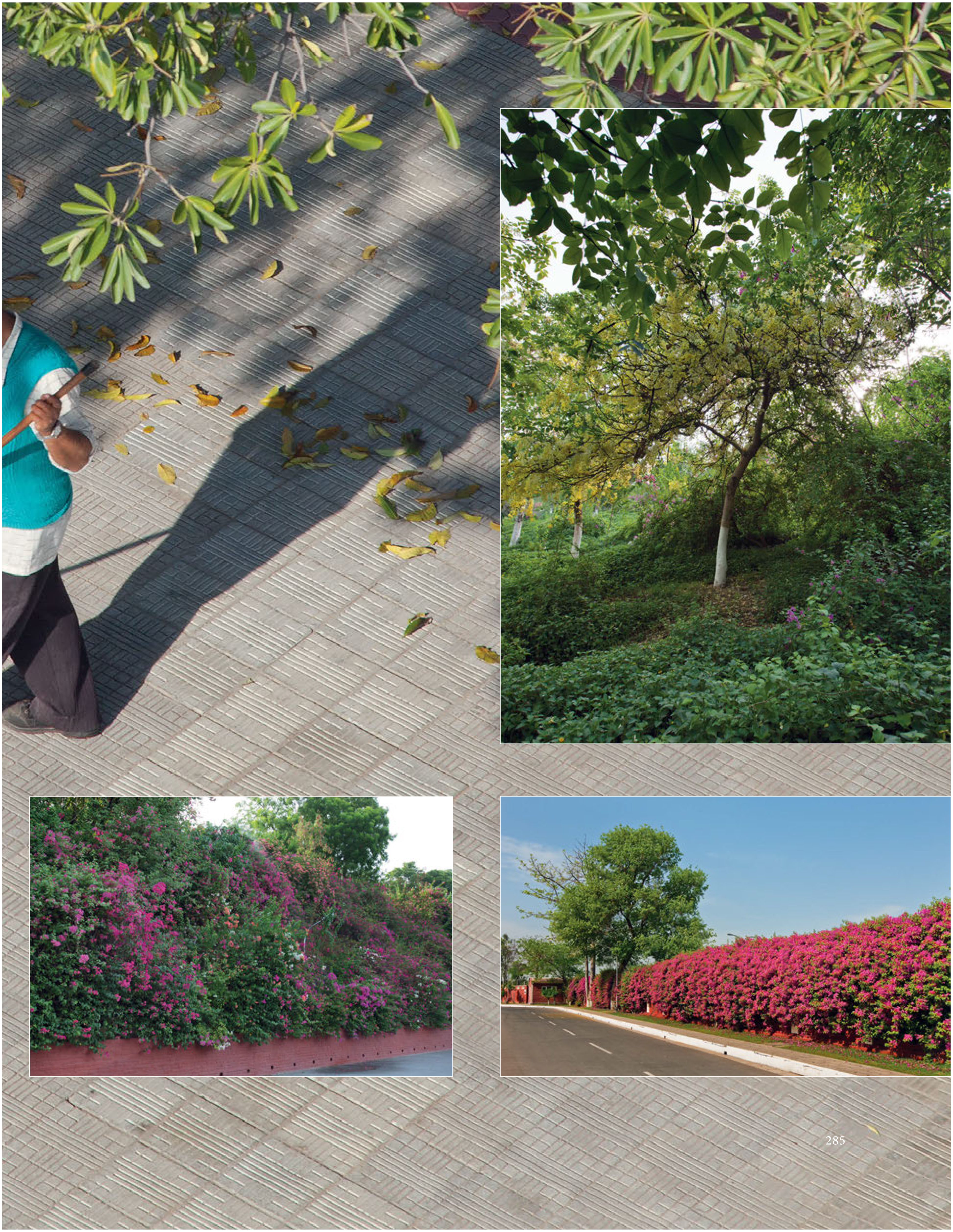

ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਖੇਡ ਦਾ ਮੈਦਾਨ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਕਿਰਸਾਣੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤ

ਡੇਰੇ ਵਿਚ 1,250 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਕਣਕ, ਦਾਲਾਂ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਆਦਿ ਦੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬਗ਼ੀਚੇ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਪਾਲ ਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਲਈ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਫ਼ਸਲਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਵੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦੁਆਰਾ ਬਾਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲੱਕੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਲਾਭ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਰੁੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਵਿਕਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਡੇਰੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਦੇ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਵੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਰਮੀਕਲਚਰ ਅਰਥਾਤ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉੱਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ

ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਜੱਥਾ-ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮੋਗਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਆਦਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਟਾਈ।

3630
New Holland

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ: ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ।
ਉੱਪਰ: ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਧੋਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਬਰਫ਼ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੈਕਟਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਬਹੁਮੰਜ਼ਲਾ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰ ਵੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਆਲੂ, ਸੇਬ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਰਫ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੇਖਣ-ਯੋਗ ਹੈ। ਏਥੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਆਇਤਾਕਾਰ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਦੋ ਫੁੱਟ ਲੰਬੇ, ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਚੌੜੇ ਅਤੇ ਚਾਰ ਫੁੱਟ ਡੂੰਘੇ ਟੱਬ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਠੰਢੇ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦੁਆਰਾ ਬਰਫ਼ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰੇਨ ਇਕ-ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੱਬਾਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਵਾਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਰਫ਼ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲਿਜਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗਾਥਾ ਜਾਰੀ ਹੈ

"ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸੰਤਾਂ-ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਦਇਆ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਦੇ ਵੀਰਾਨ ਸੀ, ਓਹੀ ਅੱਜ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਫਲਦੇ-ਫੁੱਲਦੇ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ ਹੈ।"

ਦੀਵਾਨ ਦਰਿਆਈ ਲਾਲ ਕਪੂਰ, 'ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸ੍ਵਰਗ'

ਡੇਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਡੇਰਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਹਿਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨ—ਡੇਰਾ ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਿਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਜਦ ਤਕ ਏਥੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣਗੇ, ਇਹ ਗਾਥਾ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਡੇਰੇ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਮੂਲ-ਆਧਾਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਏਥੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਂ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਨ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਰਨ-ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਵਾਲਾ ਰੂਹਾਨੀ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖ ਕੇ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜਿਊ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਅਣ-ਅਵੱਸ਼ਕ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਸਜਾਵਟ ਲਈ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰਲ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਦੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ’ਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡੇਰੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਥੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਾਓ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਪ੍ਰੇਮ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਓ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਏਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਡੇਰੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ-ਪੂਰਵਕ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

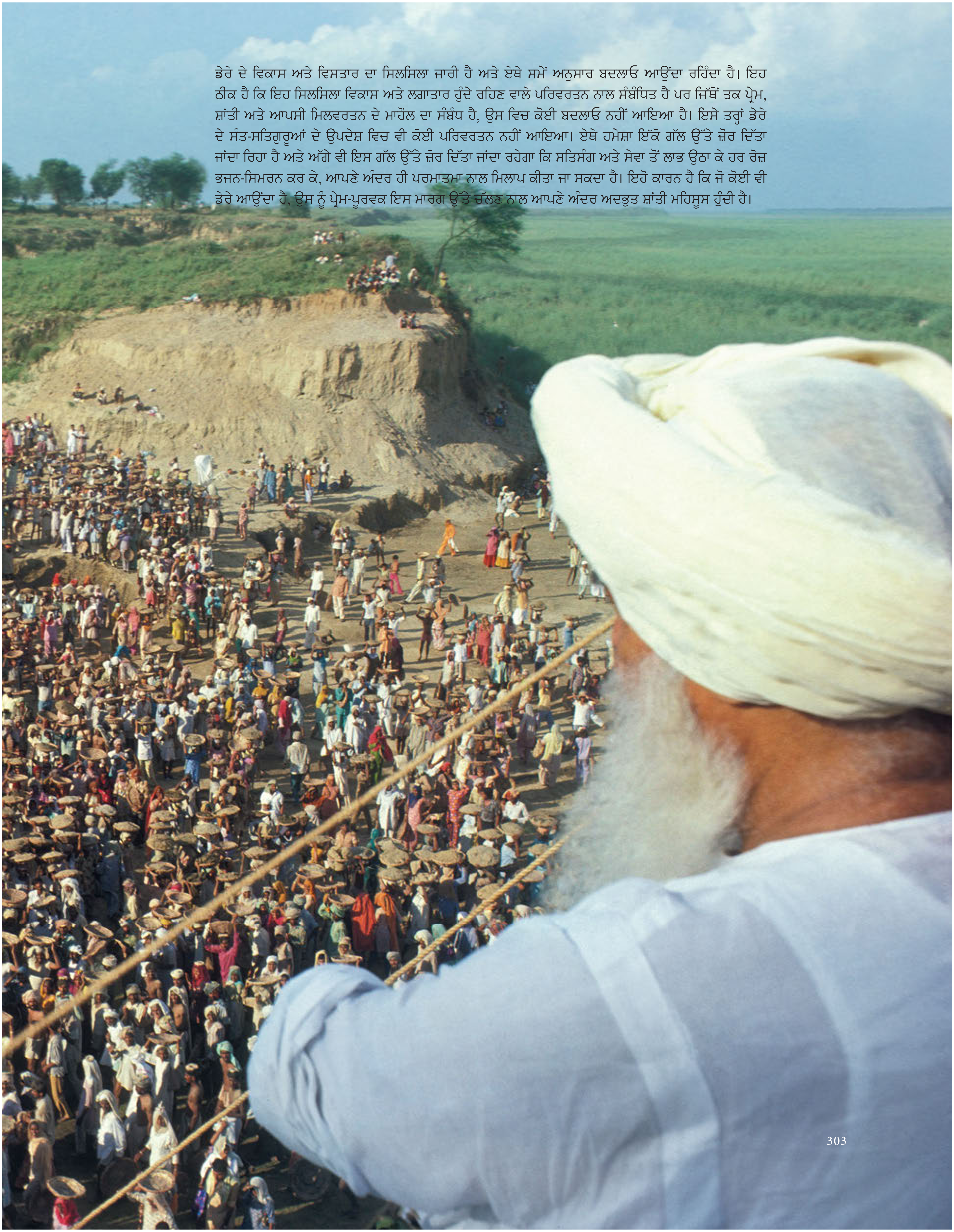

ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਉੱਪਰ) ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸੱਜੇ) ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।

"ਜਦ ਤਕ ਪੱਥਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,
ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਤੋਂ ਤਾਂ
ਬਚਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

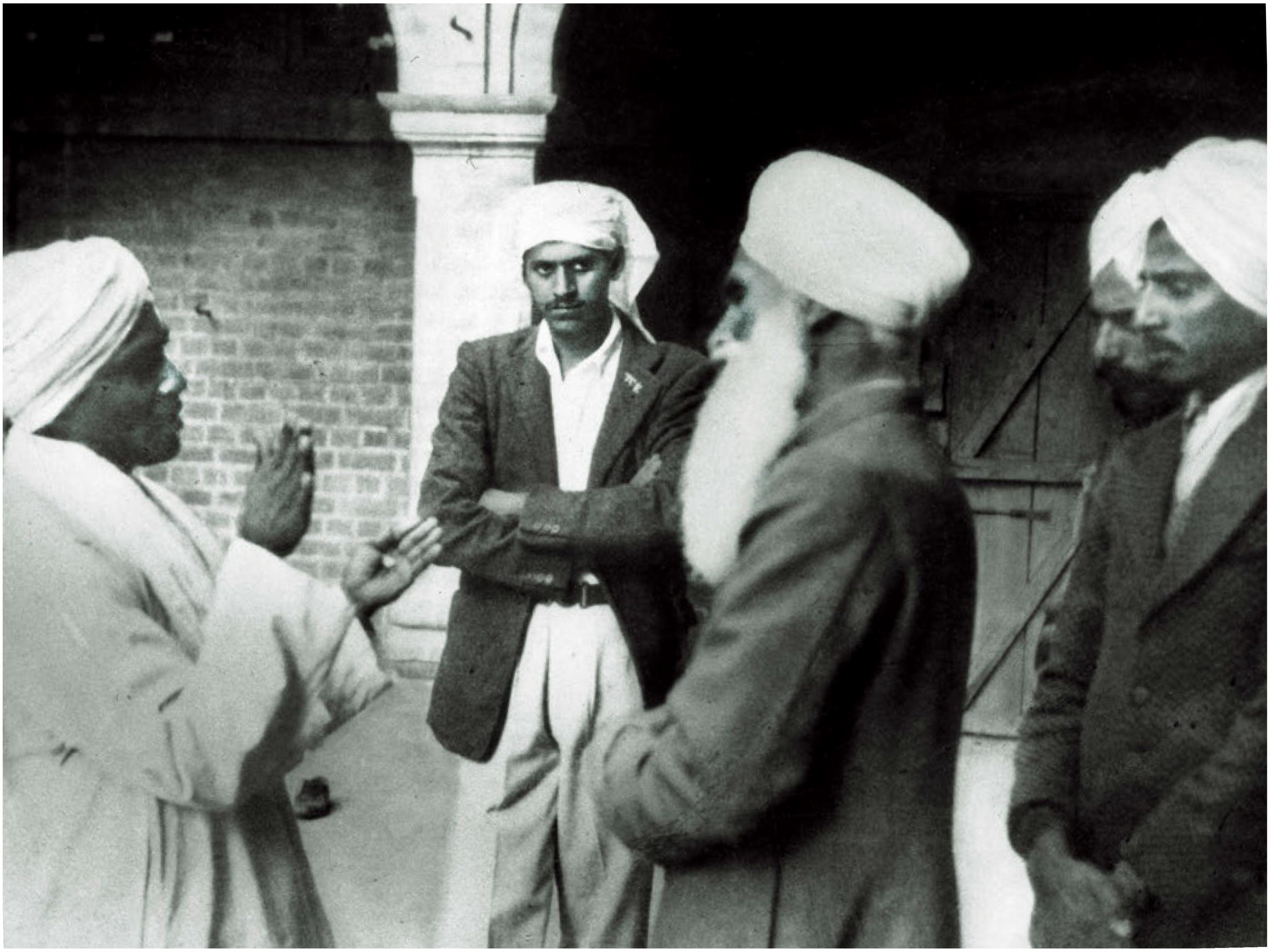

"ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਨ-ਦੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਸੂਰਗ ਦਾ ਦੁਆਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਿੱਠੇ, ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰੇ, ਸੁਆਰਥ-ਰਹਿਤ ਬਚਨ ਬੋਲੋ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਹਾਰਾਜ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ

"ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।
ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਗ਼
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ
ਮਾਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਗਏ ਹਨ।"

ਬਾਬਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮੌਜੂਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ।